

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Ondřej Strouhal

Volby do Evropského parlamentu v České republice 2004 a 2009
v kontextu teorie voleb druhého řádu

Diplomová práce

OLOMOUC 2011

ABSTRAKT

V této diplomové práci se zabývám volbami do Evropského Parlamentu v České republice v letech 2004 a 2009, a to v kontextu teorie voleb druhého řádu jak ji představili autoři již v roce 1980. Práce sleduje plnění veškerých definičních kritérií a stejně tak se zabývá vysvětlením okolností vedoucích ke konkrétním jevům. Okrajově se dotýká i volebního systému pro volby do Evropského parlamentu a vlivem jeho nastavení na přepočítání hlasů na mandáty. V závěru práce dochází k hodnocení vytyčených hypotéz včetně nástinu možného budoucího výzkumu v této oblasti.

KLÍČOVÁ SLOVA

- volby do Evropského parlamentu
- teorie voleb druhého řádu
- volební kampaně
- Česká republika

ABSTRACT

In this thesis I deal with European Parliament elections in the Czech Republic in 2004 and 2009, in the context of the theory of second-order elections as the authors already introduced it in 1980. The work follows the definition of all performance criteria as well as deals with the explanation of the circumstances leading to concrete phenomena. Marginally affects the electoral system for elections to the European Parliament and of the influence of its setting on the conversion of votes into mandates. In conclusion, the work is to evaluate the hypotheses outlined, including an outline future research in this area.

KEY WORDS

- European Parliament Election
- Second-order election
- political campaign
- Czech Republic

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 28. srpna 2011

.....

Podpis

Obsah

ÚVOD	7
1. TEORETICKÉ VÝCHODISKO PRÁCE	11
1.1 PŘEDCHŮDCI TEORIE VOLEB DRUHÉHO ŘÁDU	11
1.1.1 TEORIE NÁRŮSTU A POKLESU	11
1.1.2 TEORIE REFERENDA	13
1.2 TEORIE VOLEB DRUHÉHO ŘÁDU	14
1.2.2 DIMENZE SPECIFICKÉ ARÉNY:	15
1.2.3 INSTITUCIONÁLNĚ – PROCEDURÁLNÍ DIMENZE:	16
1.2.4 DIMENZE VOLEBNÍ KAMPANĚ:	16
1.2.5 DIMENZE POLITICKÉ PROMĚNY HLAVNÍ ARÉNY:	16
1.2.6 DIMENZE SOCIÁLNÍCH A KULTURNÍCH PROMĚN:	17
1.3 VÝVOJ TEORIE VOLEB DRUHÉHO ŘÁDU	17
2. PROBLEMATIKA VOLEBNÍHO SYSTÉMU	20
2.1 VÝVOJ VOLEBNÍHO SYSTÉMU DO EVROPSKÉHO PARLAMENTU V ES/EU	20
2.2 PRÁVNÍ ÚPRAVA VOLEB DO EVROPSKÉHO PARLAMENTU V ČR	22
2.3 PŘÍKLADY ROZDÍLŮ MEZI NASTAVENÍM VOLEBNÍHO SYSTÉMU DO EP A VOLEBNÍHO SYSTÉMU DO PS PČR	24
3. EVROPSKÉ VOLBY V ČESKÉ REPUBLICE	27
3.1 VOLEBNÍ VÝSLEDKY POLITICKÝCH STRAN V ROCE 2004	28
3.2 VOLEBNÍ ÚČAST VE VOLBÁCH 2004	30
3.3 VOLEBNÍ VÝSLEDKY POLITICKÝCH STRAN V ROCE 2009	31
3.4 VOLEBNÍ ÚČAST VE VOLBÁCH 2009	35
ZÁVĚR	37
LITERATURA	42
INTERNETOVÉ STRÁNKY	44
PRÁVNÍ PŘEDPISY	45

Poděkování:

Rád bych na tomto místě poděkoval doc. PhDr. Vlastimilu Fialovi CSc. za vedení této diplomové práce.

Úvod

Politologický výzkum od svých počátků vždy reaguje na nové podněty, přičemž k ověření správnosti stanovených teorií potřebuje vždy dostatečné množství relevantních dat. Tento předpoklad nepochybně platí i v oblasti volebního inženýrství, kde lze vzhledem k periodicitě voleb čekat na relevantní data i několik desetiletí. V roce 2004 se Česká republika (dále jen ČR) stala součástí Evropské unie (dále jen EU). Pro účely této práce budu nahlížet na tento akt z čistě politologického pohledu, který je však nutno pro potřeby této práce ještě blíže konkretizovat. Napoví již samotný název práce, tedy: Volby do Evropského parlamentu v České republice 2004 a 2009 v kontextu teorie voleb druhého řádu.

V práci se tedy budu zabývat volbami do Evropského parlamentu (dále jen EP) v ČR, přičemž je budu analyzovat v kontextu teorie voleb druhého řádu (dále jen SOE – second order election). Teorii SOE lze v dnešní době pokládat za vlivnou, ucelenou teorii. V zemích východní Evropy tato teorie tak často využívána v předchozích letech nebyla¹, nicméně v rámci starých členských států EU (dále jen EU 15) byla teorie mnoha autory opakovaně testována a její platnost byla několikrát potvrzena či doplněna.² Velkou příležitostí pro tuto teorii tak tedy přineslo rozšíření EU o 10 zemí v roce 2004 včetně ČR. Tentýž rok se ve všech státech EU 10 konaly volby do EP, což nemohlo uniknout pozornosti badatelů v této oblasti. Jednu z prvních analýz výsledků voleb do EP v roce 2004 prezentoval sám Hermann Schmitt, jež stál na počátku formulování této teorie již v roce 1980.³ Při ověřování parametrů nutných pro naplnění definičních kritérií SEO však dospěl k závěru, že v nových členských zemích EU 10 nelze v případě voleb do EP hovořit o těchto volbách jako o volbách naplňujících kritéria SOE. Jak uvádím v dalším textu práce, měla tato analýza svoje jisté limity, nicméně i práce pozdějších autorů na toto téma vesměs potvrzují Schmittovy závěry. Společným závěrem většiny autorů je nutnost nadále zkoumat SEO u EU 10 což je záměrem této diplomové práce na příkladu ČR.⁴

Zakladateli teorie voleb druhého řádu jsou Karlheinz Reif a Hermann Schmitt, kteří v roce 1980 představili studii s názvem *Nine Second- Order National Elections - a Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results*⁵ ve které reagovali na

¹ Před vstupem ČR do EU jsme se mohli s touto teorií setkat například ve studiích zabývajících se analýzou

² Více informací včetně odkazů na relevantní literaturu viz kapitola 1.

³ REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework For the Analysis of European Election Results. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3. s. 3-44.

⁴ Více informací včetně odkazů na relevantní literaturu viz kapitola 1.

⁵ REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework For the Analysis of European Election Results. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3. s. 3-44.

první přímé volby do Evropského parlamentu z roku 1979, a na kterou dále navazovali další politologové.⁶

Samotnou teorii, její předchůdce a pokračovatele představím v první kapitole. Tato kapitola bude rovněž věnována teoretickému zakotvení problematiky. Budou představeni předchůdci teorie SOE, následně se budu hlouběji zabývat samotnou teorií a především jejími definičními kritérii. V závěru první kapitoly nastíním rovněž i posun ve výzkumu v této oblasti. V rámci této kapitoly budou tedy jasně definována kritéria pro teorii SEO a bude vytvořen teoretický rámec pro analytickou část práce.

Ve druhé části práce se budu věnovat volebnímu systému do EP. V první části druhé kapitoly se věnuji vývoji volebního systému do Evropského parlamentu jako celku. Záměrem je pak především nastínit zlomové okamžiky ve vývoji. Ve druhé části druhé kapitoly se pak zaměřím na nastavení volebního systému v ČR. V závěru druhé kapitoly pak provádím krátkou syntézu předchozích kapitol ve které se pokouším demonstrovat rozdílnost mezi výstupy ve volbách do EP a mezi výstupy do volbách do PS PČR. Tyto rozdíly tkví především v odlišném nastavení volebního systém do EP od volebního systému do PS PČR, přičemž klíčovou roli sehraává velikost volebního obvodu jakožto jedna z klíčových proměnných z oblasti volebního inženýrství. Nastavení volebního systému má přitom významný podíl na tom, do jaké míry jsou získané hlasy voličů spravedlivě přerozdělovány na mandáty pro jednotlivé politické strany. Nutno podotknout, že v tomto kontextu se často na teorii SOE nenahlíží, nicméně tato úvaha je vhodným úvodem pro následující kapitolu.

Ve třetí kapitole se budu zabývat volbami do EP v roce 2004 a 2009. Faktem je, že Schmitt a celá řada dalších autorů upozorňuje na skutečnost, že pro nové členské státy EU10 teorie SOE prozatím často úplně neplatí vzhledem k nízké míře konsolidace stranických systémů těchto států.⁷ V rámci této kapitoly tak nebudu analyzovat pouze data ve formě volebních výsledků, ale přihlédnu i k okolnostem jednotlivých voleb a budu analyzovat příčiny zejména u volebních zisků a propadů jednotlivých politických stran. Stejnou analýzu se pokusím provést i v hodnocení volební účast v jednotlivých volbách do EP. Záměrem této kapitoly je především poukázat na to, do jaké míry se může politický vývoj podepisovat na volební účasti případně na podpoře konkrétního politického subjektu.

⁶ Za všechny jmenujme například P. Norris, A. Freire, M. Marsh. Z českých autorů to jsou pak například L. Linek či V. Havlík.

⁷ Více informací v kapitole č. 1.

V závěru práce se pak zaměřím na ověření stanovených hypotéz, případně na analýzu případných zjištěných specifik. Rovněž na základě zjištěných informací navrhu další možné pokračování výzkumu v této oblasti včetně úvah o možném vývoji této problematiky.

Základní výzkumnou otázkou tedy je, zda je možné použít aktuální východiska teorie SOE na případ voleb do EP v ČR v letech 2004 a 2009. K zodpovězení této otázky napomohou níže uvedené hypotézy:

Hypotéza 1: Volební účast ve volbách do EP bude nižší, než ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky.

Je to právě volební účast, která je jednou ze základních proměnných teorie SOE. S největší pravděpodobností tak tato hypotéza bude naplněna. Pro potřeby této práce bude významnější srovnání volební účasti ve volbách do EP v roce 2004 a v roce 2009 a nalezení příčin případných výkyvů.

Hypotéza 2: Ve volbách druhého řádu dochází k přesunu hlasů od vládních stran k opozičním stranám, a to na základě protestního hlasování.

U této hypotézy budu testovat jedno ze základních definičních kritérií teorie SEO. Jako data vhodně poslouží výsledky voleb jak do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (dále jen PS PČR), tak výsledky voleb do EP. Výstupem této hypotézy bude zjištění, zda voliči vnímají volby do EP konané po volbách do PS PČR v průběhu volebního cyklu PS PČR jako možnost vyjádřit nespokojenost se současnou vládní administrativou. Sledovat tedy budu míru propadu jednotlivých vládních stran. Pokud tento propad nebude souměrný u všech vládních stran, lze dovést, že se nejedná o protestní charakter a toto definiční kritérium nebylo naplněno.

Hypotéza 3: Ve volbách do EP budou vykazovat opoziční, malé a nové politické strany větší voličskou podporu než ve volbách do PS PČR.

U této hypotézy budu podobně jako u hypotézy č. 2 porovnávat volební výsledky. Na základě tohoto srovnání učiním závěr, zda volby do EP v ČR naplňují i toto definiční kritérium teorie SOE. V rámci této hypotézy jsem si přitom vědom problematické interpretace pojmu malá, či nová strana. V případě komplexnějšího srovnání více evropských států by

bylo nezbytné se s tímto problémem vypořádat. V případě ČR však tato komplikace s definováním malé či nové strany téměř odpadá. Malé a nové strany totiž lze definovat v rámci komplexního náhledu na celý stranický systém ČR. Tento způsob je sice poměrně zjednodušený, nicméně v českém prostředí bez komparace s jinými stranickým systémem dostatečný.

Cílem této práce je analyzovat volby do EP v ČR v roce 2004 a 2009 v kontextu aktuálního modelu teorie SOE. Hlavním výstupem práce by tak mělo být potvrzení či vyvrácení toho, zda lze volby do EP v roce 2004 a 2009 v ČR označit za volby naplňující definiční kritéria teorie SOE. Hypotézy budu testovat komparativní metodou na základě empiricko-analytického přístupu. V práci však využiji i metodu případové studie a to zejména při analýze konkrétních volebních výsledků.

Do analýzy zahrnuji jen strany, které překročily 5% volební práh, což do jisté míry ovlivňuje relevantnost závěrů. Rovněž je třeba si uvědomit, že se dosud konaly pouze dvoje volby do EP což jisto jistě není možno označit za dostatečný počet dat pro plně kvalifikované zhodnocení. I takováto analýza má však bezpochyby svůj význam, zejména jako podklad pro komparaci s budoucími výsledky voleb do EP. Přesto v některých otázkách není prostor pro hlubší rozbor, například ve druhé kapitole zabývající se vývojem volebního systému a jeho dopady.

Problematika teorie SOE je v posledních letech velmi oblíbeným tématem především v kontextu rozšíření EU o nové členské státy. Proto lze k této problematice najít obrovské množství kvalitních zdrojů jak českých, tak cizojazyčných. V teoretické části práce proto vycházím z původních studií které je možno v mnoha případech získat i v elektronické podobě zejména prostřednictvím databází. U analýzy voleb do EP pak existuje celá škála analýz českých autorů a to jak v českém, tak anglickém jazyce.

1. Teoretické východisko práce

1.1 Předchůdci teorie voleb druhého řádu

Ke komplexnímu vymezení teoretického rámce práce není dostačující pouze představení teorie SOE jako takové. Proto se v kapitole 1 a příslušných podkapitolách budu krátce věnovat i předchůdkyním teorie voleb druhého řádu, konkrétně pak teorii nárůstu a poklesu (surge and decline theory) a teorii referenda. Tyto teorie se objevily v 60. letech 20. století v USA a reagovaly na faktor volební účasti a podpory konkrétních stran v jednotlivých úsecích volebního cyklu ve vztahu kongresových a prezidentských voleb.⁸ Rovněž bude představen posun ve vývoji této teorie včetně reakcí ostatních autorů na nově zjištěné poznatky.

1.1.1 Teorie nárůstu a poklesu

Teorie nárůstu a poklesu vznikla jako reakce na rozdíly ve volební účasti a podpoře prezidentské strany mezi jednotlivými kongresovými volbami. Podstata této teorie spočívala v opakujících se odchylkách ve volebních výsledcích, přičemž tyto odchylky byly závislé na časovém hledisku, tedy na datu konání voleb a rovněž na typu konkrétních voleb. Ve stručnosti řečeno, konaly-li se kongresové volby uprostřed prezidentského funkčního období, zisky prezidentské strany byly výrazně nižší, než tomu bylo v předchozích prezidentských volbách. V tomto ostatně tento předpoklad navazoval na předchozí tezi V. O. Keye, který zjistil, že již od dob fungování dvoustranického systému v USA ta politická strana, která vyhrává prezidentské volby, vždy ve volbách do Sněmovny reprezentantů ztrácí část své podpory.⁹

Autor nového teoretického konceptu Angus Campbell¹⁰ vysvětluje výše popsané odchylky zejména specifíčností prezidentských voleb. Campbell kromě volební podpory upozorňuje i na rozdíly ve volební účasti, kdy u kongresových voleb můžeme sledovat výrazně nižší volební účast. Campbell tuto nedynamičnost připisuje specifickým faktorům na základě kterých se voliči rozhodnou dát hlas straně, pro kterou za standardních okolností (v kongresových volbách) nehlasují. Mezi tyto faktory pak řadí zejména povahu kandidáta, předchozí styl vedení úřadu a rovněž závažnost politických témat. Významnou roli sehrává i

⁸ ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. 1. Vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2008. s. 31.

⁹ TUFTE, Edward R. Determinants of the Outcomes of Midterm Congressional Elections. *The American Political Science Review*, 1975, č. 3, str. 812. Dostupné na <<http://www.jstor.org/stable/1958391>>

¹⁰ CAMPBELL Angus. Surge and Decline: A Study of Electoral Change. *The Public Opinion Quarterly*, 1960, č. 3, s. 397-418. Dostupné na <<http://www.jstor.org/stable/2746724>>

míra stranické identifikace. Toto Campbell nazývá tzv. slabými a silnými impulzy, kdy pod pojmem silné impulzy rozumíme závažná politická témata s vysokou mírou zájmu ze strany voličů, pod pojmem slabé impulzy pak témata, která nejsou pro voliče příliš zajímavá a nijak výrazněji v nich nevzbuzují hlubší zájem o aktuální politické dění.¹¹

Campbell hledá vysvětlení těchto odchylek ve volebních výsledcích i z pohledu voliče a opět se zabývá časovým hlediskem konání konkrétních voleb, kdy volby, jež se konaly uprostřed prezidentského funkčního období, jsou často vnímány některými voliči jako méně důležité ve srovnání s volbami prezidentskými. Tím je tedy vytvořen určitý vzorec chování voličů, kdy se tzv. příležitostní voliči neúčastní voleb, které vnímají jako méně důležité. Logickým důsledkem tohoto chování je nižší volební účast, která je dle Campbella nutně spojena se ztrátou síly prezidentské strany. K této straně totiž dle Campbella příležitostní voliči více inklinují. V opačném případě, tedy v případě voleb prezidentských, pak voliči dávají svůj hlas prezidentské straně, jež je v jejich očích stranou úspěšnou navzdory skutečnosti, že za normálních okolností by dali svůj hlas jiné straně.¹²

K rozpracování této teorie došlo v devadesátých letech jmenovcem Jamesem Campbellem. V jeho interpretaci dochází k opuštění vazby na konkrétní politickou stranu, důraz je však kladen především na situaci, kdy se volič rozhoduje, komu dá svůj hlas. Na základě tohoto voličského dilematu tak můžeme voliče rozdělit na dvě kategorie, tedy na rozhodnuté (strong) a na nerozhodnuté (weak). V případě prezidentských voleb je totiž chování rozhodnutých voličů, kteří chtějí volit raději opozičního prezidentského kandidáta takové, že k volbám raději nejdou. U nerozhodnutých voličů tento problém odpadá a bez delšího váhání volí kandidáta opozice. V následných kongresových volbách pak rozhodnutí voliči podpoří svoji obvyklou stranu. Nerozhodnutí voliči vzhledem k předchozímu tlaku a volbě opozičního prezidentského kandidáta volí svoji původní stranu.¹³

¹¹ CAMPBELL, Angus. Surge and Decline: A Study of Electoral Change. *The Public Opinion Quarterly*, 1960, č. 3, s. 402-408. Dostupné na <<http://www.jstor.org/stable/2746724>>

¹² CAMPBELL, Angus. Surge and Decline: A Study of Electoral Change. *The Public Opinion Quarterly*, 1960, č. 3, s. 408-412. Dostupné na <<http://www.jstor.org/stable/2746724>>

¹³ CAMPBELL, James E. The Revised Theory of Surge and Decline. *American Journal of Political Science*.

1987, č. 4, s. 965-979. Dostupné na <<http://www.jstor.org/stable/2111231?&Search=yes&searchText=Surge&searchText=Revised&searchText=Decline&searchText=Theory&list=hide&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3DThe%2BRevised%2BTheory%2Bof%2BSurge%2Band%2BDecline%26acc%3Don%26wc%3Don&prevSearch=&item=1&ttl=1599&returnArticleService=showFullText>>

1.1.2 Teorie referenda

S poněkud odlišným vysvětlením přichází teorie referenda, která v obecné logice považuje kongresové volby v průběhu funkčního období prezidenta za určitou formu referenda občanů o spokojenosti s vládní administrativou. Tento předpoklad vyslovil Edward Tufte v roce 1975.¹⁴ Výsledky kongresových voleb jsou tak jakousi formou zpětné vazby o spokojenosti voličů s kroky vládnoucí administrativy. Za základní parametry přitom Tufte označuje především rozhodnutí vládnoucí administrativy a rovněž ekonomickou situaci země a trendy jejího vývoje.¹⁵

Logickou otázkou, která musí následovat při důkladnějším zamyšlení nad touto teorií je pak ta, jak je možné, že prezidentská strana s téměř železnou pravidelností ztrácí podporu v kongresových volbách? To totiž samo o sobě implikuje obecný trend poklesu oblíbenosti prezidenta a jeho administrativy po jejich zvolení a obecně nízkou spokojenost s jejich kroky. Tufte podotýká, že to pramení ze dvou důvodů, kdy prezidentova popularita má tendenci se snižovat během jeho působení v úřadu a stav ekonomiky má tendenci být lepší v době prezidentských voleb než v polovině funkčního období.¹⁶

Výzkumem v rámci teorie referenda se rovněž zabývali další badatelé jako například Samuel Kernell (1977).¹⁷ Pro účely této práce nám však postačí výše nastíněný stručný úvod do problematiky. Je totiž třeba zdůraznit fakt, že výše popsané teorie vznikaly v americkém bikameralismu se specifickou pozicí prezidenta a významnou rolí historických, či ústavních tradic, jež se promítají i do celkového uspořádání země. Rovněž časové zařazení zkoumaného problému nekorresponduje s námi vymezeným časovým obdobím, tedy obdobím voleb do Evropského parlamentu v roce 2004 a 2009. Přesto lze hledat paralelu mezi výše popsanými teoriemi a teorií voleb druhého řádu tak, jak vznikala od roku 1979 v Německu jakožto reakce na první výsledky voleb do Evropského parlamentu.

¹⁴ TUFTE, Edward R. Determinants of the Outcomes of Midterm Congressional Elections. *The American Political Science Review*, 1975, č. 3, str. 824. Dostupné na <<http://www.jstor.org/stable/1958391>>

¹⁵ TUFTE, Edward R. Determinants of the Outcomes of Midterm Congressional Elections. *The American Political Science Review*, 1975, č. 3, str. 825. Dostupné na <<http://www.jstor.org/stable/1958391>>

¹⁶ TUFTE, Edward R. Determinants of the Outcomes of Midterm Congressional Elections. *The American Political Science Review*, 1975, č. 3, str. 814. Dostupné na <<http://www.jstor.org/stable/1958391>>

¹⁷ KERNELL, Samuel. Presidential Popularity and Negative Voting: An Alternative Explanation of the Midterm Congressional Decline of President's Party. *The American Political Science Review*. 1977, č. 1, s. 46-66.

1.2 Teorie voleb druhého řádu

Bezprostředním milníkem pro vznik teorie voleb druhého řádu byly první přímé volby do Evropského parlamentu, které se konaly v roce 1979. Již o rok později vyšla v *European Journal of Political Research* studie s názvem *Nine second – order national elections* jejímiž autory byli Karlheinz Reif a Hermann Schmitt. Myšlenka této studie byla ve své jednoduchosti velmi prozřetelná. Ve studii autoři srovnávali výsledky voleb do Evropského parlamentu z roku 1979 s výsledky předcházejících voleb do národních parlamentů. Na základě zjištění, která v této studii autoři přednesli, došlo k vytvoření tzv. teorie voleb druhého řádu.¹⁸

Z dnešního pohledu nejsou volby druhého řádu v západních evropských demokraciích nijak významně novým fenoménem. Z logiky věci naopak vyplývá, že voliči budou nejvíce participovat na těch volbách, u kterých mají pocit, že jsou pro ně nejdůležitější. Identifikace takovýchto voleb je tedy poměrně jednoduchá. Ve většině případů se totiž jedná o takové volby, ve kterých se volí primární výkonný orgán konkrétní země. Tím mám na mysli zejména to, že v tomto případě je třeba odlišovat volby prezidentské a volby parlamentní. Autoři studie definovali šest klíčových oblastí v rámci teorie voleb druhého řádu:¹⁹

1.2.1 Dimenze významu:

Volby druhého řádu lze definovat na základě jejich obecně menšího významu při porovnání s volbami prvořadými („less-at-stake“). Jak již bylo uvedeno výše v textu, ve volbách do národního parlamentu voliči volí budoucí výkonnou administrativu své země, zatímco ve volbách do Evropského parlamentu volí z jejich pohledu „vzdálené těleso“ s pro ně bližší neurčitým dopadem na jejich každodenní život. I když od vydání této studie uplynulo již více než 30 let a pozice Evropského parlamentu v rámci institucionální struktury EU a jeho pravomoci včetně dopadu rozhodnutí na každodenní život občanů členských států EU se výrazně proměnily, velmi prozřetelně autoři již v roce 1980 psali o tom, že řada voličů funkci Evropského parlamentu a jeho význam pro jejich každodenní život nezná, což se příliš neliší od dnešní situace navzdory silnější pozici Evropského parlamentu oproti roku 1980.

¹⁸ REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. *Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework For the Analysis of European Election Results. European Journal of Political Research*, 1980, č. 3. s. 3-44.

¹⁹ REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. *Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework For the Analysis of European Election Results. European Journal of Political Research*, 1980, č. 3. s. 8-9.

- a. Jedním z klíčových faktorů je nízká volební účast, kdy voliči tyto volby druhého řádu nepokládají za důležité. Obdobně to však vnímá i politická reprezentace, která se voleb účastní. Investice do takovýchto volebních kampaní nebývají zpravidla tak vysoké. Vyšší volební účasti je možno naopak dosáhnout v případě spojení voleb s volbami národními případně referendem o velmi zásadní otázce.
- b. Při klasických národních volbách při použití uzavírací volební klauzule mohou často voliči preferovat větší stranu i při sympatiích s malou, či novou politickou stranu. Zde však sehrává roli důležitost těchto voleb z pohledu voliče a strach z propadnutí hlasů menší či nové straně. Proto ve volbách druhého řádu mají nadějně vyhlídky malé a nové politické strany.
- c. U voleb druhého řádu můžeme pozorovat vyšší procento neplatných hlasů. Tuto skutečnost lze interpretovat jako výraz protestu občanů s konkrétními parlamentními stranami, který dávají najevo vyhazováním zneplatněných volebních lístků do volebních urn.
- d. Obecným trendem je rovněž posilování opozičních stran vůči vládním stranám. Zde lze hledat paralelu s teoriemi nastíněnými v úvodu první kapitoly, tedy s teorií nárůstu a poklesu a s teorií referenda. Volby druhého řádu tak bývají zpravidla určitou formou referend o vládní garnituře. Podstatným faktorem je však konkrétní časové zařazení druhořadých voleb. V případě, že se volby konají těsně po národních volbách, vládní strany až zas tak příliš podpory neztrácejí. Největší propad naopak vládní strany zaznamenávají přibližně v polovině volebního cyklu.²⁰

1.2.2 Dimenze specifické arény:

Přes výše uvedené se volby druhého řádu odehrávají ve specifické aréně, která není fatálně provázaná například s prvořadými volbami do národních parlamentů. Navzdory skutečnosti, že z pohledu voličů jsou druhořadé volby méně důležité, faktor důležitosti zde pořád existuje. Pro konkrétní případ voleb do Evropského parlamentu je pak ještě podstatné to, že zde dochází k nadnárodnímu přesahu, tzn. ke včlenění evropských otázek do celého procesu.²¹

²⁰ REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework For the Analysis of European Election Results. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3. s. 9-10.

²¹ REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework For the Analysis of European Election Results. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3. s. 11.

1.2.3 Institucionálně – procedurální dimenze:

Oblast této dimenze lze dovést již ze samotného názvu. V každých volbách totiž volíme své zástupce do určitého institucionálního zázemí. Jak toto zázemí, tak i způsoby volby se však mohou v případě národních voleb a voleb druhého řádu významně lišit. Jako vhodný příklad nám může posloužit povinná volební účast v národních volbách v kontrastu s nepovinnou volební účastí ve volbách druhého řádu v některých státech. Volební účast musí být ve druhém případě zpravidla nižší. Významnou roli sehrává i samotný volební systém pro volby do Evropského parlamentu, který se může více či méně lišit od volebního systému do národních institucí. Autoři vyslovují tezi, že čím více je volební systém pro volby do Evropského parlamentu odlišný od volebního systému do národních institucí, tím je volební účast v druhořadých volbách nižší.²²

1.2.4 Dimenze volební kampaně:

Aktivita politiků a politických stran je v rámci prvořadých voleb zcela jistě vyšší, než v případě voleb druhořadých. To lze odvodit od zájmu občanů a médií o volby prvního řádu. Pokud je pro konkrétní stranu předpokladem úspěchu vysoká volební účast, musí vynaložit úměrné množství prostředků na dosažení tohoto cíle. Strany, kterým vyhovuje k jejich maximálnímu benefitu nízká volební účast, naopak postupují způsobem opačným.²³

1.2.5 Dimenze politické proměny hlavní arény:

V rámci této dimenze si autoři plně uvědomují, že změna volebních preferencí nemusí souviset pouze s teorií voleb druhého řádu, ale může se jednat o skutečnou změnu nálad ve společnosti, která se projeví do rozložení politických preferencí. Aby tedy bylo možno jednoznačně identifikovat volby druhého řádu, je třeba mít k dispozici výsledky z následných prvořadých voleb. Na základě tohoto předpokladu by tedy mělo dojít k analýze voleb až po proběhnutí následných prvořadých voleb.²⁴

²² REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework For the Analysis of European Election Results. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3. s. 12-13.

²³ REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework For the Analysis of European Election Results. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3. s. 13-14.

²⁴ REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework For the Analysis of European Election Results. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3. s. 14.

1.2.6 Dimenze sociálních a kulturních proměn:

Navzdory předchozímu částečnému odlišování jednotlivých dimenzí, v rámci prvořadých a druhořadých voleb existuje dimenze, která je obsažena ve všech typech voleb, a to dimenze kulturní a sociální. Změny v sociální či kulturní oblasti se velmi významně podepisují na výsledcích jednotlivých voleb. Důvodem je skutečnost, že strany vznikaly a jsou založeny na určitém principu štěpných linií, mezi něž rozhodně patří sociální a kulturní dimenze. Vhodným, hojně uváděným příkladem mohou být změny v rámci agrárních stran po urbanizaci, případně úbytek podpory u křesťanských stran po sekularizaci. Posledním fenoménem je pak nárůst regionálních stran v mnohonárodnostních státech, případně rozvoj ekologických hnutí v 60. a 70. letech 20. století.²⁵

1.3 Vývoj teorie voleb druhého řádu

K ověření a rozpracování konceptu teorie voleb druhého řádu dochází v roce 1984, tedy po uskutečnění druhých voleb do Evropského parlamentu. Zároveň se ve všech zkoumaných zemích v mezidobí od vydání první studie odehrály i volby prvního řádu. Ve studii z roku 1984 tedy Reif potvrzuje, že u vládních stran dochází opravdu ke ztrátě podpory oproti výsledkům z voleb prvního řádu. Reif rovněž využívá koncept volebního cyklu, dle kterého je možno vysvětlit proměnlivou podporu vládních stran mezi jednotlivými volbami. Byl potvrzen předpoklad, že bezprostředně po volbách je volební podpora vítězné strany velmi výrazná, což je připisováno určité formě povolební euforie. Paralelně s tím dochází ke ztrátě podpory u opozice. To je zapříčiněno jak povolební euforií na straně vítězných stran, tak formou skepse u poražené opozice. Následně však dochází k obratu, tedy ke snižování podpory ze strany voličů. Nejnižší volební podpory pak vládní strana dosahuje v polovině volebního cyklu. Jakožto klíčová proměnná, která určuje výsledky voleb druhého řádu, byl tedy stanoven čas, konkrétně období od voleb.²⁶

K dalšímu posunu v rámci této problematiky došlo v roce 1997, kdy Reif reaguje na Pippu Norris. Ta ve své práci vyslovila předpoklad, že existuje spojitost mezi volbami druhého řádu a demokratickým deficitem zejména u Evropského parlamentu. Tento deficit se dle jejího názoru nesníží, dokud budou voliči vnímat volby do Evropského parlamentu jako méně důležité a tím pádem budou v rámci volebních kampaní u těchto voleb hrát roli zejména

²⁵ REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework For the Analysis of European Election Results. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3. s. 15.

²⁶ REIF, Karlheinz. National Electoral Cycles and European Elections 1979 and 1984. *Electoral studies*, 1984, č. 3, s. 246.

národní témata.²⁷ Reif ve své reakci zpřesňuje závěry z původní práce, zejména pak pojímá evropské volby jako národní volby druhého řádu se závislostí kampaně a výsledků voleb druhého řádu na aréně voleb prvního řádu. V obecné rovině však lze s tvrzením Pippry Norris souhlasit. Od voliče se dá očekávat že svoji pozornost primárně zaměří na oblast která se ho bezprostředně dotýká. Navzdory nezpochybnitelnému významu EP však volič dává přednost volbám „důležitějším z těch důležitých“ tedy volbám do národních legislativních těles.

Volbami do Evropského parlamentu z pohledu teorie voleb druhého řádu se dále zabýval například Michael Marsh. Tento autor v roce 1998 testoval model po čtyřech uskutečněných volbách do Evropského parlamentu. Cílem práce bylo znovu testovat závěry Reifa a Schmitta zejména u problematiky, které strany získávají a které strany ztrácejí podporu voličů v konkrétní fázi volebního cyklu.

Potvrdila se teze o tom, že strany nejvíce ztrácejí uprostřed volebního cyklu. V následném období pak již ke ztrátě podpory nedochází. Zajímavé bylo zjištění, že dochází k přesunu hlasů mezi voliči malých a velkých stran. Malé a velké strany přitom definuje hranicí 4% zisku hlasů pro malé strany a hranicí 30% zisku hlasů pro velké strany. Zisky jsou dle jeho zjištění nejvýraznější u malých stran, zatímco nejvýraznější ztráty dosahují strany velké. Zároveň platí, že voliči v druhořadých volbách hlasují pro opoziční strany, což může vládní straně napovědět o možném budoucím rozložení sil po národních volbách.²⁸

Zájem o problematiku pochopitelně vzrostl po roce 2004, kdy došlo k rozšíření Evropské unie o deset nových zemí. Navíc se v tomto roce konaly volby do Evropského parlamentu. Mezi prvními svoje předpoklady prezentoval K. Chan, který poukazuje především na snižující se volební účast, což značí neustále klesající zájem voličů o Evropskou unii. Svoji roli sehrává i skutečnost, že se řada nových postkomunistických členských zemí nezdráhá na národní úrovni otevřeně kritizovat Evropskou unii. To pochopitelně prohlubuje euroskepticismus v řadách občanů členských států, což se podepisuje na výši volební účasti ve volbách do Evropského parlamentu.²⁹

Problematikou voleb prvního řádu se zabývají rovněž i Carrubba a Timpone, kteří v mnohém navazují na zmíněnou teorii referenda. Volby do Evropského parlamentu totiž

²⁷ NORRIS, Pippa. Second-order elections revisited, In: NORRIS, Pippa, REIF, Karlheinz (eds). *Second-order elections*, European Journal of Political Research, roč. 31, č. 1, , str. 109-114 Dostupné na: <<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/119153933/PDFSTART>>

²⁸ MARSH, Michael. Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections, *British Journal of Political Science*. 1998, č. 4, s. 606.

²⁹ CHAN, Kenneth. *Central and Eastern Europe in the 2004 European Parliament Elections, A not so European Event*, Working paper, Hong Kong Baptist University, s 24-26. Dostupné na: <<http://www.sussex.ac.uk/sei/research/europeanpartieselectionsreferendumsnetwork/epernworkingpapers>>

vnímají především jako referendum o stávající vládě. Autoři rovněž uvádějí, že volič hlasuje na různých úrovních rozdílně zejména vzhledem k povědomí o větší či menší důležitosti konkrétních voleb. Souvisí to s tím, že voliči na různých úrovních předpokládají agregaci různých druhů zájmů. Tím, že se různé úrovně budou svoji skladbou politické reprezentace lišit, vytváří se předpoklad pro to, že nepřevládne například krajní zájem jediné strany. Tím pádem budou veškeré výstupy mnohem více konsenzuální, jelikož jinak nebude možno žádného závěru vůbec dosáhnout. Voliči tedy rozdělují na různých úrovních své hlasy různým stranám proto, aby mohlo následně docházet ke kompromisním řešením.³⁰

V roce 2005 ověřuje platnost teorie i sám H. Schmitt. Učinil tak pro země, které předtím nebyly do výzkumu nijak zahrnuty (vzhledem ke vstupu do Evropské unie v roce 2004 být zahrnuty ani nemohly). Schmitt dochází k poměrně překvapivým závěrům. Schmitt tvrdí, že u staré patnáctky zemí je teorie voleb druhého řádu stále validní, nicméně u osmi zemí ze střední a východní Evropy tomu tak není (nevztahuje se na Maltu a Kypr). U postkomunistických zemí se sice potvrdil propad velkých stran, rovněž tak nižší volební účast, nicméně nebylo naplněno kritérium cyklického modelu. U zbytku 17 zemí EU se však teorie voleb druhého řádu potvrdila, a to dokonce se sílicími účinky. Schmitt si nepotvrzení teorie v rámci postkomunistických zemí vysvětluje jejich upořádáním. Hlavním důvodem je tvrzení, že postkomunistické země nemají dostatečně konsolidované stranické systémy. Ty se totiž mění mezi jednotlivými volbami. Rovněž tak volební cyklus se v této práci nepotvrzuje. Problémem však je, že v době vydání studie zatím ještě neproběhly následné volby prvního řádu ani v jedné z desítky nových členských států EU.³¹

Závěry H. Schmitta po roce 2004 potvrzují i další autoři, např. J.R. Kopke a N. Ringe kteří tvrdí, že v postkomunistických zemích nedochází k trestání vládních stran během voleb druhého řádu. Voliči jsou totiž přesvědčení, že takovéto sdělení by nebylo v aréně národních voleb vyslyšeno, proto volí především dle svých upřímných preferencí. Obdobně jako Schmitt se Koepke a Ringe vyjadřují o nutnosti revize teorie voleb druhého řádu a nezbytnosti jejího dalšího testování.³²

³⁰ CARRUBA, Cliff, TIMPONE, Richard J. Explaining Vote Switching Across First- and Second-Order Elections: Evidence from Europe, *Comparative Political Studies*. 1995, č. 2, s. 262-264.

³¹ SCHMITT, Herman. The European Parliament Elections of June 2004: Still Second-Order? *West European Politics*. roč. 28, č. 3, s. 666-669.

³² KOEPKE, Jason R, RINGE, Nils, The Second-order Election Model in an Enlarged Europe, *European Union Politics*. roč. 7, č. 3, s. 341. Dostupné na <http://users.polisci.wisc.edu/ringe/PDF/KoepkeandRinge_EP-EE.pdf>

Podobně hovoří i další autoři, například Hix s Marshem³³ a Rohrschneider a Clark³⁴. Ti hovoří v tom smyslu, že výsledky jsou jak v západní části, tak ve východní části EU obdobné, avšak s tím rozdílem, že ve starších členských státech EU jsou rozdíly mnohem výraznější.

2. Problematika volebního systému

2.1 Vývoj volebního systému do Evropského parlamentu v ES/EU

V rámci institucionální struktury je EP jediným tělesem přímo voleným občany členských států. Tento stav, který nám v dnešní době může připadat jako samozřejmý, však byl dosažen až po velkém úsilí a řadě zamítnutých návrzích na změnu volebního systému do EP.

Při prvním zasedání tehdejšího Shromáždění v roce 1953 byli poslanci delegováni z řad poslanců národních parlamentů. Následná smlouva o EHS tento mechanismus nijak nezměnila. Shromáždění bylo nicméně pověřeno úkolem vypracovat návrh na úpravu volebního systému tak, aby volby mohly probíhat jednotným volebním systémem a byl rovněž dodržen charakter voleb jakožto voleb přímých. Výstupem se stala tzv. Dehousseova zpráva. Ta navrhovala přímou volbu 2/3 členů Shromáždění přičemž zbylá 1/3 by byla nadále vybírána z řad poslanců národních parlamentů členských států. Tento první pokus ztroskotal kvůli odporu Francie v Radě.³⁵

V průběhu let se objevila řada dalších návrhů na změnu. Žádný z těchto návrhů však nebyl přijat. Z diskusí vyplynulo, že předpokladem úspěšné reformy volebního systému je oddělení problematiky přímých voleb od problematiky jednotného volebního systému ve všech členských státech EU. Na tomto principu byla vystavěna tzv. Patijnova zpráva, která navíc navrhovala konkrétní termíny přímých voleb do EP. Na základě této zprávy Rada přijala Akt týkající se voleb zastupitelů do Shromáždění přímými všeobecnými volbami.³⁶ Na základě tohoto Aktu se první přímé volby do EP konaly 7. a 10. června 1979. Konkrétní podoba volebního systému záležela čistě na uvážení konkrétního členského státu. V Aktu se hovořilo pouze o charakteru mandátu který byl volný. Plošně byla stanovena i délka mandátu, a to na pět let.

³³ HIX, Simon, MARSH, Michael. Punishment or Protest? Understanding European Parliament elections, *The Journal of Politics*. 2007, č. 2, s. 500-507. Dostupné na <<http://www.jstor.org/stable/4622550>>

³⁴ Blíže viz ROHRSCHEIDER, Robert, CLARK, Nick. *Second-Order Elections versus First-Order Thinking: How Voters Perceive the Representation Process in a Multi-Layered System of the Governance*, Department of Political Science, Indiana University s. 10-14.

Dostupné na: <http://www.ees-homepage.net/papers/cadenabbia/rohrschneider_clark.pdf>

³⁵ FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Evropská unie*. 2. dopl. a aktual. vyd. Brno. Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. s. 324.

³⁶ Součástí Rozhodnutí Rady Rady 76/787/ESUO, EHS, EURATOM ze dne 20. září 1967.

V roce 1982 přišel další z návrhů na úpravu volebního systému, tzv. Seitlingerova zpráva. Ta navrhovala realizaci voleb na základě proporčního volebního systému při použití d'Hondtovy volební formule³⁷ pro následný přepočít hlasů na mandáty. Byla rovněž řešena velikost volebních obvodů, kdy bylo doporučeno vytvoření volebních obvodů o velikosti tří až patnácti mandátů. Tomuto návrhu se však nedostalo podpory zejména kvůli postoji Velké Británie. Ta totiž ve volbách používala celostátní kandidátní listiny a odmítala rozdělení na více volebních obvodů.³⁸

Aktivní v této oblasti byl logicky i nadále zejména EP, který postupně prezentoval další návrhy potenciálních změn volebního systému. Nejvýznamnějším návrhem byly tři tzv. De Guchtovy zprávy. V nich EP upouští od záměru zavést jednotný volební systém a orientuje se na navržení společných volebních principů, které upustily od snahy zavedení jednotného volebního systému, ale spíše se snažily navrhnout společné volební principy. Výsledky lze shrnout ve třetí De Guchtově zprávě kde EP navrhuje zavedení jednotného proporčního volebního systému. Velikost volebních obvodů však ponechává v gesci jednotlivých členských států EU.³⁹

Dalším významným mezníkem této problematiky bylo Rozhodnutí Rady ze září 2002, kterým došlo ke změně Aktu o volbě zastupitelů do Shromáždění z roku 1976.⁴⁰ Na základě provedených změn se volilo do EP i v ČR v roce 2004 a 2009. Dle tohoto rozhodnutí se v každém členském státě volí poslanci do EP na základě poměrného volebního systému kandidátních listin.⁴¹ Volby jsou rovněž definovány jako všeobecné, přímé a tajné. Velikost volebních obvodů si pak určují jednotlivé členské státy EU. V kompetenci států je i případná uzavírací klauzule. Aktivní volební právo je omezeno věkovou hranicí 18 let, pasivní volební právo je pak ponecháno na vůli jednotlivých členských států⁴². Termín voleb je stanoven vždy na druhý červnový týden, přičemž je státům dáno rozmezí čtyř dnů, v rámci kterých se musí volby uskutečnit.⁴³

³⁷ Blíže k této metodě CHYTILEK, Roman, ŠEDO, Jakub, LEBEDA, Tomáš, ČALOUD, Dalibor. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009. s. 195-196.

³⁸ FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Evropská unie*. 2. dopl. a aktual. vyd. Brno. Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. s. 325.

³⁹ FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Evropská unie*. 2. dopl. a aktual. vyd. Brno. Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. s. 325-327.

⁴⁰ Publikováno v Úředním věstníku pod číslem 2002/772/ES, EURATOM.

⁴¹ Blíže k této problematice CHYTILEK, Roman, ŠEDO, Jakub, LEBEDA, Tomáš, ČALOUD, Dalibor. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009. s. 220-229.

⁴² Čl. 1 odst. 2 a 3 Rozhodnutí Rady 2002/772/ES, EURATOM z 25. června a 23. září 2002.

⁴³ FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Evropská unie*. 2. dopl. a aktual. vyd. Brno. Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. s. 329-331.

Shoda na jednotném volebním systému napříč členskými státy zcela jistě nepanuje. Jedním z již tradičních důvodů je postoj Velké Británie. Ta má dlouhodobě zaveden systém většinový, který je v britském prostředí považován za vhodnější především z důvodu lepšího kontaktu s voliči. Roli zcela jistě v tomto případě sehrává i jakási forma tradice většinového systému ve Velké Británii. Další podstatnou překážkou je princip subsidiarity.⁴⁴ V Mnoha zemích je totiž tato oblast vnímána jako národní, nikoli evropská.

2.2 Právní úprava voleb do Evropského parlamentu v ČR

Zákon upravující volby do EP v České republice by se z hlediska rychlosti průběhu celého legislativního procesu mohl stát vzorem pro další právní akty. K jeho přijetí došlo ve velmi krátkém čase, což není u volebních zákonů zcela běžné. Návrh zákona byl vládou schválen v září roku 2002.⁴⁵ A již 4. března 2003 vyšel ve Sbírce zákonů ve znění Zákona č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů.⁴⁶

Volební zákon 62/2003 Sb. Byl v mnohém inspirován zákonem o volbách do PS PČR.⁴⁷ Oproti volbám do PS PČR však ČR ve volbách do EP není rozdělena na 14 volebních obvodů, nicméně je jako celek jedním volebním obvodem. To nepochybně přispívá k větší proporcionalitě výstupů volebního systému, jinými slovy procento hlasů ve volbách odevzdaných konkrétní politické straně se velmi přibližuje procentu reálně získaných mandátů.⁴⁸ Za další důvod plynoucí z logiky volebního inženýrství lze označit ten, že počet volených zástupců, tedy 24, není dostatečným počtem pro možnost dělení např. na 14 volebních obvodů jak je tomu v případě voleb do PS PČR. Hranice aktivního volebního práva je dle úpravy ze stran EU stanovena na 18 let.⁴⁹ Pasivní volební právo je pak stanoveno na 21 let obdobně jako u voleb do PS PČR⁵⁰.

Díky institutu evropského občanství se vztahuje aktivní i pasivní volební právo na občany ostatních členských zemí EU. Předpokladem je splnění daných podmínek. Pokud tedy

⁴⁴ Princip subsidiarity byl zaveden Maastrichtskou smlouvou v čl. 3b, kdy „v oblastech, které nespádají do jeho výlučné působnosti, vyvíjí Společenství činnost v souladu se zásadou subsidiarity jen tehdy a pokud, pokud cíle navrhované činnosti nemohou být uspokojivě dosaženy členskými státy a mohou být z důvodu rozsahu či účinků navrhované činnosti lépe dosaženy Společenstvím.“

⁴⁵ Týdeník vlády České republiky. *Volby do Evropského parlamentu*. Dostupné na: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/s/zpravy/vlada/2002/020918.html>>

⁴⁶ Zákon č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁷ Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Volební zákon“).

⁴⁸ Více k problematice například STROUHAL, Ondřej. *Míra proporcionality jako klíčový aspekt úpravy volebního systému do PS PČR: Analýza po roce 2002*. Bakalářská práce, Olomouc 2009. s. 9-18.

⁴⁹ §5 odst. 1 Zákona o volbách do EP.

⁵⁰ §6 odst. 1 tamtéž.

chce občan EU volit nebo být volen v jiném členském státě, než jehož je státním příslušníkem:

- a) musí mít v této zemi bydliště - §5 odst. 1 a §6 odst. 1 zákona o volbách do EP konstatuje, že občan jiného členského státu musí být nejpozději druhý den voleb po dobu nejméně 45 dnů veden v evidenci obyvatel dle zvláštního právního předpisu.⁵¹
- b) pokud chce občan jiného členského státu volit do EP na území České republiky, musí tuto svoji vůli hlasovat projevit tím, že podá u obecního úřadu, v jehož správním obvodu je veden v evidenci obyvatel dle zákona č. 133/200 Sb., o evidenci obyvatel a rodných čísel, nejpozději 40 dnů před dnem voleb žádost o zapsání do seznamu voličů pro volby do EP. Nutnost zapsání do seznamu voličů je dána kvůli zamezení možného hlasování jednoho občana EU ve více členských státech najednou.
- c) podmínkou pro využití práva hlasovat státním příslušníkům jiných členských států EU ve volbách do EP na území České republiky je nutnost splnění podmínek a požadavků, které pro výkon volebního práva vyžaduje stát, jehož je státním příslušníkem. Česká úprava voleb do EP také uvádí, za jakých podmínek je nemožno vykonávat volební právo – pokud je voliči dáno zákonem stanovené omezení osobní svobody z důvodu ochrany zdraví lidu⁵², nebo pokud je zbaven způsobilosti k právním úkonům⁵³.
- d) státních příslušníků jiných členských států se týká také ustanovení § 18 odst. 2, které povoluje být členem okrskové volební komise. V tomto se Zákon o volbách do EP liší od sněmovních voleb, protože zde zákon udává, že členem okrskové komise může být pouze státní občan České republiky⁵⁴

V zákonu o volbách můžeme rovněž nalézt rozměr symboliky, kdy se v něm neopomíná výzdoba objektu, v němž je umístěna volební místnost. Samozřejmě vedle vlajky ČR je vlajka EU.⁵⁵

Podávání volebních kandidátek je upraveno obdobným způsobem jako v případě voleb do PS PČR. Kandidátní listiny mohou podávat dle § 21 odst. 1 zákona o volbách do EP

⁵¹ Tímto zvláštním zákonem je zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných čísel a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁵² §5 odst. 2 písm. a) Zákona o volbách do EP.

⁵³ §5 odst. 2 písm. b) tamtéž.

⁵⁴ Srov. § 14e odst. 2 Volebního zákona.

⁵⁵ § 33 odst. 1 Zákona o volbách do EP.

registrované politické strany a politická hnutí a jejich koalice nejpozději 66 dnů před dnem voleb (§ 21 odst. 3). Náležitosti kandidátní listiny jsou upraveny v následujícím § 22. Nedílnou součástí při podání kandidátní listiny je také dle § 21 odst. 4 potvrzení o zaplacení příspěvku na volební náklady ve výši 15 tisíc korun. Jedná se o nevratnou kauci obdobně jako tomu je v případě voleb do PS PČR. Zákon o volbách do EP také určuje, že každá politická strana a politické hnutí může být členem pouze jedné koalice, stejně jako kandidát může být uveden pouze na jedné kandidátní listině pro tytéž volby do EP⁵⁶.

V zákoně můžeme nalézt i okolnosti vzniku mandátu poslance EP, kdy mandát vzniká zvolením. Tato varianta je zvolena zejména z toho důvodu, že volby probíhají ve všech členských státech EU, přičemž rozmezí je stanoveno na čtyři dny. Sjednocení vzniku mandátu na úrovni práva ES je tedy pozitivním prvkem. Pochopitelně je vymezena i nekompatibilita funkce poslance EP s jinými funkcemi. Jejich výčet lze nalézt v § 53 zákona o volbách do EP.

V ČR byla rovněž definována uzavírací klauzule, která byla stanovena na 5%, přičemž se nezohledňuje možné spojení do koalice u více subjektů a vždy platí uzavírací klauzule ve výši 5%.⁵⁷ Matematickou metodou pro rozdělování mandátů byla zvolena formule d'Hondtova dělitele⁵⁸, stejně jako u voleb do Poslanecké sněmovny PČR. Tuto formuli pro rozdělování mandátů využívá také většina členských států.

Zákon o volbách do EP v § 48 odst. 5 také upravuje systém preferenčního hlasování, kdy vždy když některý z kandidátů získá takový počet hlasů, který činí nejméně 5% z celkového počtu platných hlasů odevzdaných pro tuto politickou stranu, politické hnutí nebo koalici, případně mandát přednostně tomuto kandidátovi.

2.3 Příklady rozdílů mezi nastavením volebního systému do EP a volebního systému do PS PČR

V předchozím textu byl často uváděn odkaz, že volební systém do EP je v mnoha ohledech silně inspirován volebním systémem do PS PČR. V podkapitole 2.1 jsem se rovněž krátce zabýval vývojem volebního systému včetně nastínění problematiky hledání kompromisu mezi členskými státy v otázce jednotného volebního systému do EP. Udělám-li tedy malou syntézu předchozích zjištění a aplikuji-li ji v krátkosti na prostředí České republiky, můžeme i v praktické rovině demonstrovat některé důvody zdrženlivosti jednotlivých států skrze techniky volebního inženýrství. K tomu nám vhodně poslouží tabulka

⁵⁶ § 21 odst. 2 Zákona o volbách do EP.

⁵⁷ § 47 odst. 2 Zákona o volbách do EP.

⁵⁸ § 48 Zákona o volbách do EP.

1, ve které srovnáváme reálné zisky mandátů ve volbách do PS PČR v letech 2002, 2006 a 2010, přičemž je srovnáváme s teoreticky možným ziskem mandátů za použití metody přepočtu hlasů na mandáty při volbách do EP, tedy v rámci přepočtu na jeden volební obvod.

Tabulka č. 1: Srovnání výsledků voleb do PS PČR v roce 2002, 2006 a 2010 s teoreticky možnými výsledky při použití volebního systému do EP

	ODS	ČSSD	KSČM	KOALICE	SZ	KDU- ČSL	TOP09	VV
2002 - současná úprava	58	70	41	31	-	-	-	-
2002 - 1 volební obvod	56	69	42	33	-	-	-	-
2006 - současná úprava	81	74	26	-	6	13	-	-
2006 - 1 volební obvod	76	69	27	-	13	15	-	-
2010 - současná úprava	53	56	26	-	-	-	41	24
2010 - 1 volební obvod	50	54	28	-	-	-	41	27
2002 rozdíl	-2	-1	1	2	-	-	-	-
2006 rozdíl	-5	-5	1	-	7	2	-	-
2010 rozdíl	-3	-2	2	-	-	-	0	3

Zdroj: www.volby.cz, tabulka a přepočet: autor

Jak bylo uvedeno výše, obě volby se příliš neliší. Je použita shodná metoda přepočtu hlasů na mandáty, pro samostatně kandidující subjekty je i stejná výše uzavírací klauzule. Hlavní rozdíl je především ve velikosti volebního obvodu, kdy zatímco v případě voleb do PS PČR jsou mandáty přerozdělovány ve 14 volebních obvodech, v případě voleb do EP jsou mandáty přerozdělovány pouze v jednom volebním obvodě. Přitom velikost volebního obvodu je aspektem, který například Taguepera a Shugart považují za rozhodující faktor.⁵⁹ Dáme-li tvrzení o klíčové úloze velikosti volebního obvodu do souvislosti s tvrzením, že „existuje přímá úměra mezi počtem mandátů připadajících na každý volební obvod a mírou proporcionality daného systému“,⁶⁰ musíme dojít k závěru, který lze nejlépe demonstrovat v tabulce č. 2. M znázorňuje počet mandátů rozdělovaných v daném volebním obvodu. D vyjadřuje odchylku od proporcionality. Čím vyšší je hodnota D, tím méně proporcionalní daný systém je. D bylo vypočítáno pomocí vzorce $D = \frac{1}{2} \sum |v_i - s_i|$, kde v_i představuje procento hlasů a s_i představuje procento mandátů.⁶¹

⁵⁹ TAAGEPERA, Rein, SHUGART, Matthew Soberg: *Seats and Votes: The Effects and Determinants of Electoral Systems*. New Heaven, Yale University Press, 1989. s. 19.

⁶⁰ BARTOŇ, Michal: *Volební systém poměrného zastoupení v České republice dle aktuální právní úpravy a v kontextu sněmovních voleb 2002*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Iuridica, 4, 2002, č. 4. s. 9-10.

⁶¹ V práci budu operovat výhradně s Loosemore-Hanbyho indexem. Tento index Tomáš Lebeda označuje za jednu z klasických metod měření proporcionality. Více o dalších možnostech měření indexu proporcionality viz

Tabulka č. 2: Ukázka míry proporcionality volebních obvodů při různém počtu mandátů

M	43%	36%	16%	5%	D
1	1	0	0	0	28,5
2	1	1	0	0	10,5
3	2	1	0	0	11,85
4	2	2	0	0	10,5
5	2	2	1	0	4
6	3	2	1	0	3,85
7	3	3	1	0	3,45
8	4	3	1	0	4,25
9	4	4	1	0	4,9
10	5	4	1	0	5,5
11	5	4	2	0	2,55
15	7	6	2	0	3,85
20	9	7	3	1	1
25	11	9	4	1	0,5
30	13	11	5	1	1,35
40	17	15	6	2	0,75
50	22	18	8	2	0,5

Pramen: vlastní výpočet

Cílem předchozích dvou tabulek bylo ilustrovat, jak citlivá může být problematika úpravy volebního systému i na úrovni samotné ČR. Z tabulky č. 1 je totiž zřejmé, že aktuální nastavení volebního systému do PS PČR vyhovuje velkým stranám, které tento systém zvýhodňuje. Oproti tomu malé strany jsou v některých případech silně podreprezentovány. Příkladem může být volební zisk Strany zelených (dále jen SZ) ve výši 6 mandátů, přičemž za použití přepočtu dle systému voleb o EP by byl tento zisk více jak dvojnásobný. To dokládáme v teoretické rovině i v tabulce č. 2. Zde je velmi dobře patrné, jakým způsobem se na proporcionalitu volebního systému podepisuje velikost volebního obvodu. To musí logicky platit v případě České republiky, kdy zatímco v případě voleb do EP přerozdělujeme mandáty v jednom volebním obvodě o velikosti 24 mandátů, v případě voleb do PS PČR přerozdělujeme mandáty ve 14 volebních obvodech o velikosti 5-14 mandátů. Z logiky věci pak plyne, že velké strany nechtějí přijít o tento benefit, zatímco malé strany nemají dostatek síly na prosazení změny. Beru přitom v potaz veškeré limity výše uvedeného modelu, zejména pak absenci srovnání výsledků voleb do EP přepočtených dle systému do PS PČR. Dle mého názoru jsou si politické strany této skutečnosti velmi dobře vědomy, což opakovaně

LEBEDA, Tomáš. Proporcionalita volebních formulí poměrných systémů. *Sociologický časopis*, 2006, č. 5.
 LEBEDA, Tomáš: Teorie reálné kvóty, alternativní přístup k měření volební proporcionality. *Sociologický časopis*, 2006, č. 4.

dokazují snahami o překreslování volebních obvodů, tzv. gerrymandering. Příkladem může být poslední kauza s rozdělením hlavního města Prahy na sedm volebních obvodů v rámci komunálních voleb v roce 2010.⁶² Subjektivním názorem autora tohoto textu je, že toto překreslení volebních obvodů bylo uděláno velmi precizně s ohledem na předchozí výsledky menších kandidujících subjektů. Ty měly historicky podporu zejména uprostřed české metropole. Rozparcelováním na sedm volebních obvodů došlo k velmi zdařilému rozdělení této oblasti volební podpory malých subjektů na více volebních obvodů, což je pro drobné stranické subjekty ve vazbě na logiku velikosti volebních obvodu téměř likvidační.

3. Evropské volby v České republice

Vstup České republiky do EU v roce 2004 byl zásadním předpokladem pro posun smýšlení běžného občana od modelu národního státu k určité formě mezivládního, či až federalistického uvažování. Pokud by toto tvrzení platilo v plném rozsahu, bezpochyby by nevznikla teorie SOE, případně by jí nebylo věnováno tolik pozornosti. Vrátime-li se ke kořenům SOE do roku 1980, je zřejmé, že důvody pro její vznik tu evidentně byly. Tím nemáme na mysli ani tak samotné výsledky voleb do EP z roku 1979, jako spíše institucionální zázemí, které vytvořilo předpoklady pro tyto výsledky. Tím rozumíme zejména rozsah pravomocí EP a z toho plynoucí nízkou pravděpodobnost toho, že platný hlasovací lístek pro konkrétního kandidáta ve volbách do EP v roce 1979 nějakým zásadním způsobem ovlivní konkrétní podobu navrhovaného řešení na půdě institucí EU. Neoddiskutovatelné je, že EP od roku 1979 významně posílil své pravomoci, což by mělo vést ke zvýšení zájmu o dění v EU a tedy ke zvýšené volební účasti. S jistou mírou nadsázky lze říci, že by v tomto případě mělo začít docházet k útlumu veškerých definičních kritérií teorie SOE. K tomuto obratu však nedošlo a tento obrat dle mého názoru nelze ani v brzké době očekávat.

Výše uvedené nemá za cíl vymezit nový výzkumný rámec práce, nicméně má naznačit, že problematika SOE netkví pouze „sama v sobě“, ale že problematika SOE sahá do samotného nitra evropského integračního dilematu. V této logice lze totiž vyřknout odvážné tvrzení, že v případě federalistického uspořádání by teorie SOE vůbec nevznikla, případně by se prohlubováním federalizace eliminovaly její definiční kritéria. Výše uvedené je ale míněno striktně na případ voleb do EP. V opačném případě lze totiž namítnout zcela logickou úvahu, že v případě větší důležitosti voleb do EP zde stále zůstává určitá forma voleb národních. Ty by mohly být následně chápány v rámci konceptu SOE jako méně důležité. V úvahu je také

⁶² *Vláda odmítá přehodnotit volební mapu Prahy, jež zvýhodňuje velké strany.* Ihned.cz, 11.8.2010 [cit. 15.8.2011] Dostupné na: <<http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-45578050-vlada-odmita-prehodnotit-volebni-mapu-prahy-jez-zvyhodnuje-velke-strany>>

třeba brát ostatní typy voleb, například volby krajské či volby komunální. Veškeré tyto teze a jejich případné naplnění však závisí pouze na budoucím směřování EU jako celku.

3.1 Volební výsledky politických stran v roce 2004

První volby do EP v ČR byly pro většinu svých účastníků velkou neznámou. Pro politické strany bylo velmi problematické správně zacílit volební kampaň. Spíše než o promyšlenou strategii se tak jednalo o test správnosti zvoleného modelu.⁶³ Nutno podotknout, že vládní koalice vzešlá z voleb v roce 2002⁶⁴ byla zvolena především s cílem dokončit vstupní jednání s EU a měla přivést ČR bezproblémově do EU. To se vládě tehdejšího premiéra Vladimíra Špidly sice podařilo, nicméně v ostatních otázkách se vládě již tak efektivně nedařilo, což se podepisovalo na náladách veřejnosti.⁶⁵ To můžeme ostatně pozorovat v tabulce č. 3, ve které se zabýváme srovnáním volebních výsledků ve volbách do PS PČR 2002 s výsledky voleb do EP v roce 2004.

Tabulka č. 3: Srovnání výsledků voleb do EP 2004 a do PS PČR 2002

POL. STRANA	Volby do EP 2004 - %	Volby do PS PČR 2002 - %	Propad ve volbách do EP
ODS	30.04	24.47	-5.57
KSČM	20.26	18.51	-1.75
SNK-ED	11.02	0	
KDU-ČSL	9.57	14.27	4.7
ČSSD	8.78	30.2	21.42
NEZÁVISLÍ	8.18	0	
US-DEU, ULD ⁶⁶	1.69	14.27	12.58

Zdroj dat: www.volby.cz, tabulka: autor

Překvapivým výsledkem byl rapidní propad hlavní vládní strany ČSSD o více než 21%. Tento pokles je s největší pravděpodobností možno interpretovat skrze koncept protestního

⁶³ ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. 1. Vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filosofická fakulta, 2008. s. 47.

⁶⁴ Vládní koalice sestávala ze stran ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU.

⁶⁵ Příkladem může být např: Stále více lidí si myslí, že vláda pracuje špatně [online]. STEM, září 2003 [cit. 15.8.2011]. Dostupné na <<http://www.stem.cz/tisk.php?id=601>> nebo Důvěra k některým institucím v naší společnosti a k lidem kolem nás [online]. Stem, 21.4. 2004 [cit. 15.8.2011]. Dostupné na: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100349s_po40421.pdf>

⁶⁶ Unie svobody – Demokratická unie (US-DEU) kandidovala v evropských volbách pod názvem Unie liberálních demokratů (ULD).

hlasování. Propad odpovídá i teorii volebních cyklů. Volby do EP v roce 2004 totiž probíhaly přesně uprostřed volebního cyklu PS PČR. Příčiny lze s největší pravděpodobností hledat také ve zvolené formě volební kampaně, kdy právě ČSSD připodobnila svoji kampaň volbám do PS PČR, zatímco ostatní strany kampaň vedly spíše způsobem běžným pro volby komunální. Druhá uvedená varianta se ukázala jako vhodnější.⁶⁷ Významnou roli sehrála i skutečnost, že ostatní strany pojaly kampaň pro volby do EP jako referendum o vládě Vladimíra Špidly, na což veřejně upozorňoval například Mirek Topolánek.⁶⁸ Příčiny neúspěchu však lze hledat i uvnitř samotné strany, a to zejména v postavě jejího předsedy. Vladimír Špidla je považován za méně výraznou osobnost, než byl jeho předchůdce Miloš Zeman. Strana se za Špidlova vedení zmítala mnoha vnitřními pnutími. Jako předseda nedokázal být charismatickým vůdcem, což se projevilo například při výběru kandidáta v prezidentských volbách v roce 2003 a obdobně působil i jako premiér.⁶⁹

Přířkneme-li ztrátu podpory v případě ČSSD formě protestního hlasování případně jakési formě referenda o vládě, měli bychom obdobný propad shledat i u ostatních politických stran vládní koalice. V případě US-DEU můžeme rovněž vidět významný propad preferencí, přičemž se tato strana vymezovala zejména na evropské tematice a věřila tak ve výrazný volební úspěch. Fatální prohra proto byla pro mnohé členy vedení US-DEU velkým překvapením.⁷⁰ Posledním členem vládní koalice byla KDU-ČSL. U této strany můžeme rovněž pozorovat propad oproti výsledkům voleb do PS PČR v roce 2002, nicméně propad nebyl v porovnání s koaličními partnery tolik zásadní.

Vzhledem k datům v tabulce 3 lze tedy prokázat, že ve volbách do EP v roce 2004 došlo k výraznému poklesu podpory vládních stran. Naopak z výrazného úspěchu se těšila ODS, která volby pojala jakožto referendum o vládě. Tento zdatný tah politického marketingu přinesl ODS velké množství hlasů, z nichž některé můžeme v rámci teorie SOE označit za hlasy protestní. Opomenout rovněž nesmíme KSČM, která ve volbách do EP obsadila druhé místo. V jejím případě lze označit výsledek za kontinuální.

⁶⁷ ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. 1. Vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filosofická fakulta, 2008. s. 47.

⁶⁸ ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. 1. Vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filosofická fakulta, 2008. s. 47.

⁶⁹ RULÍKOVÁ, Martkéta. *The European parliament election in The Czech Republic*. EPERN, Election Briefing no. 9. s. 3. Dostupné na:

<<http://www.sussex.ac.uk/sei/research/europeanpartieselectionsreferendumsnetwork/europeparliamentelections>

>

⁷⁰ RULÍKOVÁ, Martkéta. *The European parliament election in The Czech Republic*. EPERN, Election Briefing no. 9. s. 3. Dostupné na:

<<http://www.sussex.ac.uk/sei/research/europeanpartieselectionsreferendumsnetwork/europeparliamentelections>

>

Z hlediska teorie SOE je však třeba hodnotit i úspěch malých či nových stran. V tomto případě naplňuje teorii SOE skutečnost, že mandáty získaly zcela nové subjekty politické scény, tedy konkrétně Nezávislí a koalice SNK-ED⁷¹. Tyto nové subjekty se v předvolební kampani zaměřily především na distancování se od stávající vládní garnitury a prezentovaly především evropská témata. V případě Nezávislých byla tato pozice znesnadněna jejich pozicí euroskeptické strany se snahou hájit zájmy ČR.⁷² Svoji významnou roli nepochybně sehrál i výběr kandidátů, kterými byly populární osobnosti.⁷³

V prvních volbách do EP v rámci ČR se tedy podařilo uspět i novým malým politickým stranám. U ostatních menších politických subjektů však k žádnému významnějšímu posunu nedošlo. To lze vysvětlit tím, že byly buď členy vládní koalice, nebo se jejich zisk vůbec nepřiblížil uzavírací klauzuli. Faktickou výhru opozičních stran tak lze interpretovat zejména jako formu protestního hlasování. U nových aktérů lze zisk hodnotit jako preferenční hlasování.

3.2 Volební účast ve volbách 2004

Volební účast je nedělitelná součást teorie SOE, jejíž platnost je zcela evidentní. Jak bylo uvedeno výše v textu, po rozšíření EU o postkomunistické státy však z hlediska statistik došlo ke snížení průměrné volební účasti oproti předchozímu standardu. Tento stav panoval i v ČR, kde došlo k volbám do EP ještě méně občanů, než hlasovalo v referendu o přistoupení ČR k EU. Ve srovnání s volbami do PS PČR pak byla účast na volbách do EP dokonce poloviční. K tomuto jevu došlo i v rámci ČR, kde volební účast byla o polovinu nižší ve srovnání s parlamentními volbami v roce 2002. Tato účast nedosáhla ani podobné hodnoty, jako tomu bylo v případě referenda o vstupu do EU⁷⁴.

Tabulka č. 4: Srovnání volební účasti ve volbách do PS PČR s volbami do EP ve vybraném období

TYP VOLEB	VOLEBNÍ ÚČAST %
PS 2002	58
EP 2004	28,32
PS 2006	64,47

Zdroj dat: www.volby.cz

⁷¹ Koalice SNK-ED byla složena ze dvou stran: Sdružení nezávislých kandidátů (SNK) a Evropští demokraté (ED). V roce 2006 pak došlo ke sloučení SNK a ED v jednu politickou stranu.

⁷² BALÍK, Stanislav. Předvolební programy v Evropských volbách. *Revue Politika*, č. 5, Dostupné online: <http://www.cdk.cz/rp_i.php?pg=clanky&cl=199>

⁷³ U Nezávislých to byla Jana Bobošíková a Vladimír Železný. Za SNK-ED byl lídrem kandidátky Josef Zieleniec.

⁷⁴ Účast v referendu byla 55, 21 % <<http://www.volby.cz/pls/ref2003/re13?xjazyk=CZ>>

Slabá volební účast je v obecné rovině dávána za vinu samotnému charakteru voleb do EP jakožto voleb SOE. Z průzkumu, který proběhl v ČR je však evidentní, že svoji roli sehrála i špatná informovanost voličů, neznalost kandidátů případně výrazná dezorientace v celém procesu. Jako důvod své neúčasti totiž uvedlo celkem 14,3% občanů nedostatek informací ohledně voleb do EP a rovněž neznalost konkrétních kandidátů.⁷⁵ Za další potenciální faktor je možno označit i aktuální politickou situaci včetně působení české vlády, což lze vysvětlit tak, že voliči zůstali jednoduše doma jakožto výraz bojkotu vládní koalice. S tímto se ztotožňuje i řada autorů: „*Rozhořčení populace z politické situace bylo v českém prostředí hlavním důvodem neúčasti v evropských volbách*“⁷⁶ Lze rovněž vycházet z výsledků předcházejících voleb do PS PČR, kdy se významná část elektorátu identifikovala především s ČSSD. Vzhledem k výše uvedené všeobecné nespokojenosti s vládní politikou je tak logickým důsledkem propad podpory v ČSSD, který vyústil v neúčast voličů ČSSD ve volbách do EP. ČSSD ztratila až 77% voličů, kteří se jednoduše voleb vůbec nezúčastnili.⁷⁷

V historicky prvních volbách do EP v roce 2004 byla tedy volební účast velmi nízká, což bylo způsobeno jednak formátem těchto voleb jako voleb druhého řádu. Umocněna byla tato skutečnost ovšem bezpochyby i reálnou politickou situací v ČR v roce 2004 jak jsme si ji popsali výše v textu. Svoji roli sehrála zejména ČSSD, potažmo osobnost Vladimíra Špidly.

3.3 Volební výsledky politických stran v roce 2009

Období mezi volbami 2004 a 2009 bylo obdobím politicky velmi nedynamickým. Navíc se v tomto mezidobí uskutečnili hned několikeré volby. Jednak to byly volby prezidentské, rovněž tak volby komunální a volby do PS PČR.⁷⁸ Období od voleb do EP k volbám do PS PČR bylo provázáno mnoha nestandardními změnami na politické scéně. Po fatálním způsobem prohraných volbách do EP podal demisi tehdejší premiér Vladimír Špidla, a to jak na post předsedy vlády, tak na pozici předsedy ČSSD.⁷⁹ Nahrazen byl Stanislavem Grossem,

⁷⁵ LINEK, Lukáš. Volební účast. In ŠARADÍN, Pavel, *Volby do Evropského parlamentu v České republice*. Olomouc: Periplum, 2004. s. 303.

⁷⁶ LINEK, Lukáš. Volební účast. In ŠARADÍN, Pavel, *Volby do Evropského parlamentu v České republice*. Olomouc: Periplum, 2004. str. 303.

⁷⁷ LINEK, Lukáš, LYONS, Pat. Účast při volbách do Evropského parlamentu v roce 2004 v České republice, in: LINEK, Lukáš, OUTLÝ, Jan, GÁBOR, T (eds). (2007): *Volby do Evropského parlamentu 2004*. Praha, Sociologický ústav AV ČR 2007. s. 257

⁷⁸ www.volby.cz

⁷⁹ DOLEŽAL, Michal: *Vladimír Špidla rezignoval na post předsedy ČSSD i vlády: kabinet podá demisi*. Zpravy.rozhlas.cz, 27.června 2004 [cit. 15.8.2011].

Dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/domaci/_zprava/122696>

jež však na postu premiéra rovněž dlouho nevydržel.⁸⁰ Dalším premiérem z řad ČSSD se tak stal Jiří Paroubek. Volby do PS PČR v roce 2006 vyhrála ODS, nicméně úspěch nebyl jednoznačný vzhledem k výraznému posílení ČSSD. Po přepočtení hlasů na mandáty došlo k velmi problematické situaci, kdy jak pravice, tak levice disponovaly 100 mandáty,⁸¹ což znamenalo faktický volební pat.⁸²

Sestavení vlády se tak stalo velmi komplikovaným procesem a bylo umožněno pouze díky podpoře poslanců z ČSSD.⁸³ Vznikla tak koaliční vláda ve složení ODS, KDU-ČSL a SZ. Velmi křehká většina této vládní koalice v PS PČR již do budoucna naznačovala možné problémy se stabilitou této vlády, případně s odvrácením pokusů o její svržení ze strany opozice. Vláda se několikrát dostala do komplikované pozice vzhledem k její nejednotnosti v postoji vůči EU. Problémy ovšem neměla pouze vláda jako celek, nýbrž i samostatné strany vládní koalice. Za všechny jmenujme krizi ve SZ, která se štěpila zejména na problematice výstavby radarové základny USA v ČR a na dalších personálních bojích uvnitř strany.⁸⁴

Klíčovou náplní vlády se rovněž stalo historicky první předsednictví ČR v EU v první polovině roku 2009, kdy ČR musela řešit hned několik významných krizí. Za všechny jmenujme pravděpodobně tu nejvýznamnější, ve které musel český předseda vlády řešit energetickou krizi v zásobování plynem a ropou.⁸⁵ Vláda tak byla pod významným tlakem jak v celoevropském kontextu, tak na národní úrovni, kde opozice opakovaně vyvolávala hlasování o její nedůvěře. V březnu roku 2009 se pak opozici podařilo za pomoci nespokojených poslanců z ODS a SZ⁸⁶ vládě skutečně vyslovit nedůvěru⁸⁷, což vedlo ke jmenování úřednické vlády. Pád vlády během předsednictví byl v mnoha médiích⁸⁸ komentován jako významná ostuda ČR.⁸⁹

⁸⁰ *Stanislav Gross podal demisi.* Novinky.cz, 25. dubna 2005. [cit. 15.8.2011]. Dostupné na:

<<http://www.novinky.cz/domaci/54827-stanislav-gross-podal-demisi.html>>

⁸¹ Za levici byla považována ČSSD a KSČM. Za pravici pak ODS, KDU-ČSL a SZ.

⁸² Zdroj: www.volby.cz

⁸³ Tato situace byla bouřlivě diskutována v českých médiích, např. *Dohodnuto. Pohanka a Melčák nechají vládu projít.* Novinky.cz, 16.1.2007 [cit. 15.8.2011]. Dostupné na: <<http://www.novinky.cz/domaci/106754-dohodnuto-pohanka-a-melcak-nechaji-vladu-projit.html>>

⁸⁴ *Rebelky Zubová a Jakubková opustily poslanecký klub zelených.* Idnes.cz, 22. listopadu 2008 [cit. 15.8.2011]. Dostupné na:

<http://zpravy.idnes.cz/rebelky-zubova-a-jakubkova-opustily-poslanecky-klub-zelenych-p6b-domaci.aspx?c=A081122_154249_domaci_cen>

⁸⁵ *Topolánek hledal cesty pro ropu a plyn z Kazachstánu.* Novinky.cz, 12. února 2009 [cit. 15.8.2011]. Dostupné na: <<http://www.novinky.cz/domaci/161182-topolank-hledal-cesty-pro-ropu-a-plyn-z-kazachstanu.html>>

⁸⁶ Pro nedůvěru vládě hlasovali Vlastimil Tlustý a Jan Schwippel z ODS, Věra Jakubková a Olga Zubová ze Zelených.

⁸⁷ *Vláda Mirka Topolánka padla. Rebelové ji potopili.* www.tyden.cz, 23. března 2009 [cit. 15.8.2011]. Dostupné na:

<http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/vlada-mirka-topolanka-padla-rebelove-ji-potopili_111496.html>

⁸⁸ *Vondra i Kohout: Předsednictví poškodil pád vlády.* www.tyden.cz, 21. června 2009 [cit. 15.8.2011]. Dostupné na:

Tabulka č. 5: Výsledky voleb do EP (5. – 6. 6. 2009)

POL. STRANA	Volby do EP 2009 - %	Volby do PS PČR 2006 - %	Propad ve volbách do EP
ODS	31.45	35.38	3.93
ČSSD	22.38	32.32	9.94
KSČM	14.18	12.81	-1.37
KDU-ČSL	7.64	7.22	-0.42

Zdroj dat: www.volby.cz, tabulka: autor

Jak bylo naznačeno výše, druhé volby do EP se konaly za vlády úřednického kabinetu Jana Fischera v atmosféře určitého politického rozčarování. Výsledky voleb do EP v roce 2009 v porovnání s výsledky voleb do PS PČR v roce 2006 můžeme vidět v tabulce č. 5. Podíváme-li se na tyto výsledky v kontextu teorie volebních cyklů, konaly se volby ke konci volebního cyklu Poslanecké sněmovny. V této situaci by tedy nemělo docházet ke ztrátě volební podpory u vládní strany. Problémem však je, že v době konání voleb vedla exekutivu právě úřednická vláda. Není tedy možné činit z výsledků v tabulce č. 5 relevantní závěry, přičemž propad u ODS se pohyboval okolo 4%, u opoziční ČSSD to pak bylo téměř 10%. Vítězem voleb se tak stala ODS, která dokázala oslovit voliče i přes pád vládní koalice, jejíž byla lídrem. Z pohledu teorie SOE to lze označit jednak za preferenční volbu, kdy voliči vyjádřili nesouhlas s formou rozpuštění vlády.⁹⁰

Výsledek ČSSD byl několikanásobně lepší, než v případě voleb do EP v roce 2004, nicméně tento výsledek nebyl pro ČSSD významným úspěchem. Nutno podotknout, že ČSSD byla vítězem jak předcházejících regionálních, tak senátních voleb. Po svržení vlády tak očekávala významný úspěch ve volbách do EP, což mělo předznamenávat výsledek voleb do PS PČR.

Jak ODS, tak ČSSD kampaň pro volby do EP pojaly jako určitou formu „předkampaně“ před volbami do PS PČR. ODS se profilovala zejména na problematice ekonomické krize v kombinaci s problémy domácí politiky. Volební program ODS pro volby do EP 2009

<http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/cesko-v-cele-eu/vondra-i-kohout-predsednictvi-poskodil-pad-vlady_125613.html>

⁸⁹ Subjektivní názor autora na pád vlády během předsednictví pramení z analýzy videozáznamu hlasování v PS PČR o případném vyslovení nedůvěry vládě, kdy řada poslanců včetně poslanců opozice reagoval na výsledek vlády poměrně dosti překvapeně. Dle subjektivního názoru autora ani sama opozice nepředpokládala možnost úspěchu v tomto hlasování a nebyla na tuto možnost připravena. Z toho pak vyplynulo sestavení úřednické vlády.

⁹⁰ HLOUŠEK, Vít, KANIOK, Petr *The 2009 European election in the Czech Republic*. EPERN, Election Briefing no. 29. s. 14.

rovněž ve svém závěru sumarizoval úspěchy českého předsednictví EU. V obecné rovině byl program ODS v roce 2009 mnohem méně euroskeptický, než tomu bylo v roce 2004.

Z programu vycházela i následná kampaň ODS, která se zaměřila na prezentaci navrhovaných řešení, a ostře se vymezovala proti ČSSD.⁹¹

Oproti tomu ČSSD se profilovala jakožto eurooptimistická s programem akcentujícím význam EU jako takové. Ve své kampani se však obdobně jako ODS zaměřila na domácí témata, zejména na ekonomickou krizi a její možná řešení, přičemž je často odmítána pravicová politika jako celek. Obdobně jako Mirek Topolánek před volbami do EP 2004 hovořil o volbách jako o referendu o vládě, stejně ČSSD v roce 2009 hovořila o těchto volbách jako o druhém kole referenda o Topolánkově vládě. V tomto duchu se nesla i celá volební kampaň, která byla vůči ODS poměrně agresivní a nesla znaky negativní kampaně například ve formě představení důvodů proč nevolit ODS.⁹²

Z pohledu stranického systému se kampaň jevila, jakoby se jednalo o soutěž pouze dvou stran. Z ekonomického pohledu šlo totiž o střet dvou konceptů jakým způsobem řešit aktuální problémy vyplývající z ekonomické krize. Toto téma pochopitelně připravilo zázemí i pro nadcházející volby do PS PČR, nicméně v těchto volbách se projevila tendence k „*bipolární struktuře stranické soutěže*“, v níž nedošlo k protestnímu hlasování proti vládě, které by vedlo k zisku opozice.⁹³

Výsledky voleb do EP byly bezpochyby do značné míry ovlivněny předcházející vnitropolitickou situací v ČR. ODS byla podpořena svým stálým elektorátem a hlas jí dali i voliči nespokojení s vyslovením nedůvěry vládě v průběhu předsednictví ČR. Jak již bylo naznačeno výše, nemůžeme u těchto voleb pracovat s hypotézou o propadu vládní strany prostřednictvím preferenčních či protestních hlasů ve prospěch opozičních stran.

V případě malých stranických subjektů jak o nich hovoří teorie SOE je v tomto případě hodnocení nerelevantní, jelikož žádné nové politické subjekty mandáty ve volbách nezískaly, naopak ztratily svoje mandáty subjekty, které uspěly ve volbách do EP v roce 2004. Poměrně zajímavý je však výsledek KSČM. Tato strana sice v konečném důsledku ztratila dva mandáty oproti výsledku z roku 2004. Z hlediska kontinuity si však držela relativně dobrou pozici. Je však obecně známým jevem, že elektorát KSČM je velice disciplinovaný. Poslední úspěšnou stranou byla KDU-ČSL. Ta vzhledem ke své klesající podpoře dokázala obhájit dva mandáty,

⁹¹ HRICOVÁ, Helena. Česká Republika. In CABADA, Ladislav, HLOUŠEK, VÍT (ed). *Eurovolby 2009: Prostor pro evropeizaci politických stran ve středovýchodní Evropě*. Plzeň, Aleš Čeněk 2009. s. 49-53.

⁹² HRICOVÁ, Helena. Česká Republika. In CABADA, Ladislav, HLOUŠEK, VÍT (ed). *Eurovolby 2009: Prostor pro evropeizaci politických stran ve středovýchodní Evropě*. Plzeň, Aleš Čeněk 2009. s. 53-56.

⁹³ HLOUŠEK, Vít, KANIOK, Petr *The 2009 European election in the Czech Republic*. EPERN, Election Briefing no. 29. s. 14.

což lze považovat za úspěch. Nutno podotknout, že v následujících volbách do PS PČR v roce 2010 již KDU-ČSL nepřekročila pětiprocentní volební klauzuli a stala se tak mimoparlamentní stranou.⁹⁴

Příčiny neúspěchu SNK-ED lze pravděpodobně hledat v zacílení kampaně velkých stran, které se orientovaly na řešení ekonomické krize. Tím pochopitelně uvízla evropská problematika jako taková mírně v pozadí, což této proevropsky laděné straně v rámci kampaně výrazně ztížilo pozici a nakonec to vedlo k neobhájení výsledku z roku 2004. U Nezávislých došlo k vnitřnímu štěpení strany, které bylo vyvoláno odchodem hlavních dvou lídrů. V případě Jany Bobošíkové to byla Politika 21, v případě Vladimíra Železného pak Libertas.cz. Úspěšnější byla v tomto případě Bobošíková, která kandidovala v uskupení Suverenita spolu se Stranou zdravého rozumu.⁹⁵

V krátkosti se zaměříme i na SZ, která se stala poměrně velkým překvapením voleb do PS PČR v roce 2006. V tomto případě výše popsané teorie rovněž neplatí, jelikož SZ prošla výraznou krizí. Zajímavé však je, že ve volbách do EP kandidovaly tři subjekty, které měly v názvu určitou mutaci názvu „Strana zelených“. Jednak to byla klasická Strana zelených, dále pak Demokratická Strana zelených pod vedením Olgy Zubové, jejímž hlasem došlo ke svržení vlády Mirka Topolánka. Další formace se nazývala „Zelení“. Toto tříštění se stalo do té doby parlamentní straně osudným. Nepřekročila 5% volební hranici jak ve volbách do EP, tak v následujících volbách do PS PČR v roce 2010. K sumarizaci výsledků lze konstatovat, že ODS a ČSSD zastínily v této kampani ostatní aktéry. Prosadit se tak podařilo už jen KSČM díky svému stabilnímu elektorátu a KDU-ČSL.

3.4 Volební účast ve volbách 2009

Účast ve volbách do EP v roce 2009 byla téměř stejně nízká, jako v případě voleb z roku 2004. To potvrzuje koncept teorie SOE jako takový, nicméně předpokládalo se, že dojde k eliminaci některých negativních faktorů, které provázely volby do EP v roce 2004. Zejména máme na mysli skutečnost, že voliči měli dostatečné množství času na to seznámit se s EU. Tím pádem by měla být alespoň částečně eliminována absence této voličské skupiny z roku 2004. Evropské volby navíc probíhaly bezprostředně po předsednictví ČR v EU, které bylo

⁹⁴ Zdroj: www.volby.cz

⁹⁵ HRICOVÁ, Helena. Česká Republika. In CABADA, Ladislav, HLOUŠEK, VÍT (ed). *Eurovolby 2009: Prostor pro evropeizaci politických stran ve středovýchodní Evropě*. Plzeň, Aleš Čeněk 2009. s. 59-60.

hojně mediálně prezentováno. Byl tedy jakýsi předpoklad, že lidé budou do problematiky EU více zainteresováni, což povede k vyšší volební účasti.⁹⁶

Tabulka č. 6: Volební účast ve volbách do EP (2009) a ve volbách do PS

TYP VOLEB	VOLEBNÍ ÚČAST %
EP 2009	28,22
PS 2010	62,6

Zdroj: www.volby.cz

V průběhu voleb byla u vlády úřednická vláda Jana Fischera, což nedávalo voličům možnost hodnotit stávající vládu. Nízkou volební účast, jak ji můžeme vidět v tabulce č. 6, je tedy třeba interpretovat jakožto reakci voličů na kroky bývalé koaliční vlády pod vedením ODS, resp. na vyslovení nedůvěry této vládě vyvolané opoziční ČSSD za pomoci hlasů nespokojených poslankyň a poslanců. Nelze opomenout velmi specifický prvek kampaně do EP, kdy znechucenost voličů mohla vyplývat např. z vajíčkových útoků, které se objevily na mítincích ČSSD. Svoji roli mohli sehrát rovněž nadcházející volby do PS PČR, kdy se řadě voličů jednoduše nemuselo chtít jít i k volbám do EP. Vzhledem k výše uvedenému lze nízkou volební účast v tomto případě interpretovat skrze všeobecnou frustraci občanů ČR z politického dění.

Závěrem této kapitoly lze konstatovat, že na obou zkoumaných volbách, tedy na volbách do EP v roce 2004 i v roce 2009, se výrazným způsobem odrazila především vnitropolitická situace v ČR. Ta motivovala občany zejména k participaci na volbách prvního řádu, tedy na volbách do PS PČR. Volby do EP se z hlediska volební účasti ocitly téměř na okraji zájmu veřejnosti. Pochopitelně bude velmi zajímavé v budoucnu sledovat další vývoj v této oblasti, což není možné učinit bez proběhnuvších voleb do EP. Na další relevantní studie zohledňující volby do EP v roce 2013 budeme tedy muset ještě necelé dva roky posečkat, jak tomu ostatně v oblasti volebního inženýrství bývá zvykem.

⁹⁶ ROVNÁ, Lenka. Czech Republic. In LODGE, Juliet. *The 2009 Elections to the European Parliament*. Palgrave Macmillan, 2010, s. 83-84.

Závěr

V této práci jsem se zabýval problematikou voleb do EP v ČR v letech 2004 a 2009. Na téma jsem nahlížel skrze teorii SOE. Funkčnost této teorie byla ověřena v prostředí západních států Evropy. K ověření její platnosti došlo i po roce 2004 na vzorku východních států, kde se tato teorie v mnohém nepotvrdila.

V této práci byly zvoleny hypotézy, které měly potvrdit či vyvrátit platnost vybraných definičních kritérií této teorie, přičemž cílem práce bylo:

„analyzovat volby do EP v ČR v roce 2004 a 2009 v kontextu aktuálního modelu teorie SOE. Hlavním výstupem práce by tak mělo být potvrzení či vyvrácení toho, zda lze volby do EP v roce 2004 a 2009 v ČR označit za volby naplňující definiční kritéria teorie SOE.“

V průběhu práce na textu se ukázaly být podstatné další okolnosti, které se záměrem práce úzce souvisely, a které mají přímý dopad na závěry této práce. Jedná se zejména o krátkou analýzu dopadu nastavení volebního systému na jeho výstupy v závěru druhé kapitoly. Ve třetí kapitole pak byla provedena hlubší analýza příčin jednotlivých výkyvů u volebních výsledků ve vztahu voleb do EP k volbám do PS PČR. Podobným způsobem jsou v této kapitole interpretovány příčiny poměrně nízké volební účasti ve volbách do EP. Veškeré tyto faktory spolu velmi úzce souvisí, a je třeba je brát při analýze tohoto typu voleb v potaz. Bez řádné interpretace by nebylo námi zkoumané volby možno relevantně hodnotit. Samostatná data totiž nejsou dostatečným zdrojem pro učinění kvalifikovaných závěrů. Lze tak souhlasit s tvrzením Schmitta, že příčiny neplatnosti některých definičních kritérií teorie SOE na vzorku zemí EU 10 tkví v nekonsolidovanosti tamních politických systémů. To se v ČR projevilo ve formě politické nestability a obecné antipatii veřejnosti k politickým rozhodnutím.

V práci jsem si stanovil celkem tři hypotézy:

Hypotéza 1: Volební účast ve volbách do EP bude nižší, než ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky.

Již v úvodu práce padl předpoklad, že tato hypotéza bude naplněna. Toto definiční kritérium teorie SOE tak bylo bezezbytku naplněno, což verifikuje tuto hypotézu jako platnou. Čeho je však třeba si povšimnout je skutečnost, že volební účast v nových členských státech obecně byla velice nízká. To platí jak pro volby v roce 2004, tak pro volby v roce 2009. V prostředí ČR se v práci podařilo s největší pravděpodobností identifikovat příčiny

takto nízké účasti. Ty tkví zejména v aktuální politické situaci a postoji voličů k ní. Platí jak v případě voleb v roce 2004, kdy lze volby do EP považovat za referendum o vládě Vladimíra Špidly, tak v případě voleb 2009, které byly silně ovlivněny frustrací z aktuálního politického vývoje. Tyto antipatie byly v mnoha případech ještě umocněny zvýšeným využíváním negativní kampaně v roce 2009 jako formy komunikace s voliči. Svoji roli v případě volební účasti mohla zcela jistě sehrát i neznalost a slabé povědomí o EU v roce 2004. Obecně se předpokládalo, že tento faktor bude ve volbách 2009, navíc krátce po českém předsednictví EU, významně odbourán, což povede ke zvýšení volební účasti. Tento předpoklad se však nepotvrdil. Poměrně významnou roli tedy sehrály aktuální okolnosti politického vývoje, které potvrzují skutečnost, že dochází k propojení mezi arénou teorie SOE a arénou voleb prvního řádu.

Hypotéza 2: Ve volbách druhého řádu dochází k přesunu hlasů od vládních stran k opozičním stranám, a to na základě protestního hlasování.

Tato hypotéza se potvrdila v případě voleb do EP v roce 2004 u strany ČSSD. Důvodem propadu volebních preferencí u této strany je protestní hlasování voličů vůči vládní koalici. Svoji roli rovněž významně sehrály poměrně silné antipatie vůči tehdejšímu premiérovi Vladimíru Špidlovi. Obdobně ve volbách propadl i koaliční partner US-DEU. Zároveň lze v těchto volbách vnímat i znaky preferenční volby, kdy voliči reagují na vnitřní krizi vládních stran a svoji podporu jim raději nevyjadřují. Výše uvedené však neplatí v roce 2009, kdy teorii nelze vzhledem k politickým okolnostem použít. Situaci v tomto případě vyřešili nedlouho před volbami do EP opoziční poslanci, kterým se podařilo vyslovit nedůvěru vládě. Obecně se předpokládalo, že po sérii vyhraných voleb se tento akt setká u veřejnosti s kladnou odezvou a ČSSD drtivě zvítězí ve volbách do EP. To mělo být jakousi předzvěstí výsledku voleb do PS PČR konaných nedlouho po volbách do EP.

Ve volbách do EP v roce 2009 lze interpretovat chování voličů jakožto odlišnou formu preferenčního hlasování a protestní volby k vyjádření nesouhlasu s krokem opozičních subjektů, které vyvolaly odvolání vlády Mirka Topolánka. Přitom docházíme k poznatku, že zejména v případě protestního hlasování je tento způsob opět silně ovlivňován konkrétní politickou situací. Z tohoto důvodu není možné protestní atribut hlasování považovat za neměnnou součást voleb do EP v českém prostředí. Volby v roce 2009 jsou totiž zásadním důkazem toho, že tento atribut je proměnlivý. Jedině prostřednictvím další analýzy budeme

schopni učinit v tomto případě kvalifikovanější závěry. Tato hypotéza se tedy potvrdila pouze v jednom případě.

Hypotéza 3: Ve volbách do EP budou vykazovat opoziční, malé a nové politické strany větší voličskou podporu než ve volbách do PS PČR.

Poslední hypotéza byla zaměřena na atribut zisku ostatních politických aktérů, zejména malých a nových politických stran. Volební úspěch těchto subjektů souvisí s protestní či preferenční volbou, přičemž skrze ni mohou uspět buď opoziční, nebo případně nové a malé strany. Na příkladu voleb do EP v roce 2004 lze vyhodnotit volbu jako protestní – velkých zisků dosáhly opoziční strany navzdory tomu, že ODS se profilovala jako strana výrazně euroskeptická. V těchto volbách však významný úspěch zaregistrovala i nová politická uskupení, která se rovněž vymezovala na evropských tématech. Za přinejmenším zajímavý však lze označit i zisk pro euroskeptické strany obecně. Ten lze přiřknout preferenčnímu hlasování dle postoje konkrétních voličů k problematice EU jako takové. Naopak ve volbách roku 2009 se hypotéza zcela nepotvrdila. Tento závěr může být snadno napadnutelný, jelikož v době voleb do EP neexistovala stranická vláda, ale u moci byla vláda úřednická. Je tedy poměrně problematické definovat opoziční stranu. Pokud bychom za ni přesto považovali ČSSD, této straně výrazný zisk v těchto volbách oproti volbám v roce 2004 vítězství stejně nepřinesl, což lze vysvětlit rozhořčením části veřejnosti nad zvolenou formou vyslovení nedůvěry vládě v době českého předsednictví EU. Naopak v případě ODS došlo formou protestního či preferenčního hlasování k výrazné podpoře. V tomto případě lze hovořit o určité formě lítosti vůči ODS.

V případě malých či nových stran však výše uvedená hypotéza neplatí vůbec. Z nových stran se přes volební klauzuli neprosadila žádná kandidující, v případě KDU-ČSL, chápeme-li ji jako malou stranu, pak rozhodně významnou změnu ve volebních preferencích nepozorujeme.

Za zajímavý aspekt lze rovněž označit klesání vlivu europesimistického uskupení. Tvrzení lze pochopitelně napadnou argumentací o volebním úspěchu ODS, nicméně výše v textu bylo naznačeno, že postoj ODS vůči EU v roce 2004 a v roce 2009 nebyl diametrálně odlišný, kdy v roce 2009 byl náhled na evropskou problematiku přeci jen smířlivějšího charakteru, než v roce 2004. V roce 2004 byla navíc ODS rozpolcena ideově v otázce názoru na EU i uvnitř strany. Další euroskeptická strana ve volbách do EP v roce 2009 volební práh ve výši 5% nepřekonal.

Stabilního výsledku tak dosahuje KSČM, která v obou volbách do EP získala obdobnou podporu. Je však poměrně vžitým faktem, že elektorát KSČM je poměrně stabilní. Vůbec samotné postavení KSČM v rámci stranického systému je v celoevropském kontextu poměrně specifické, jelikož KSČM je jediná strana komunistické éry ve východní Evropě, která přetrvala téměř ve své původní podobě.

V roce 2009 jsme se rovněž nedočkali žádného významného překvapení v podobě úspěchu zcela nového politického subjektu, jak tomu bylo v roce 2004. Výše uvedená hypotéza se tedy jako celek taktéž nepotvrdila.

Na základě důkladné komparace výsledků voleb do EP v roce 2004 a 2009 lze konstatovat, že blíže k definičním kritériím teorie SOE byly volby do EP v roce 2004. V případě voleb v roce 2009 šlo o velmi specifickou situaci, kvůli které nebylo možno relevantně vyhodnotit některé zjištěné údaje. Jedním z předpokladů v rámci srovnání voleb 2004 a 2009 bylo prohloubení definičních kritérií a přiblížení k teorii SOE obdobně jako tomu je v případě západoevropských států. Tento trend se však nepotvrdil. Spíše naopak. Je tedy nutné provést důkladnou analýzu následujících voleb do EP, kde bude opět nezbytné přezkoumat platnost veškerých atributů teorie SOE. Je reálné, že dojde v rámci této analýzy k určitým zjištěním, která by mohla vést ke generalizaci konkrétních znaků pro volby do EP buď v ČR, případně v celém prostoru EU 10. Eliminace těchto znaků pak dle mého názoru bude souviset s případnou rychlostí konsolidace stranických systémů v rámci EU 10.

Velký potenciál ale dle mého názoru tkví v samotném EP. V průběhu posledních desetiletí tato instituce několikrát posílila na svých pravomocech a stává se rovnocenným partnerem ostatních evropských institucí. V logice vzorce vhozeného hlasu občana do volební urny a vlivu tohoto hlasu na každodenní život tohoto konkrétního občana pak musíme dojít k závěru, že čím více pravomocí bude EP mít a čím více bude ovlivňovat každodenní život občanů EU, tím více bude docházet k eliminaci definičních kritérií teorie SOE. Jinými slovy se bude EP stávat pro každého občana EU důležitější institucí, což sebou logicky musí přinést zvýšený zájem podobně jako v případě voleb prvního řádu. Tato úvaha má ale daleko hlubší kořeny a tkví v samotném základu integračních koncepcí, tedy ve střetu mezi federalistickou a intergovernmentalistickou koncepcí fungování EU.

S výše uvedeným dle mého názoru souvisí i problematika jednotného volebního systému pro volby do EP. Ve druhé kapitole jsme se krátce zabývali vývojem volebního systému a naznačili jsme úskalí jeho sjednocení. V tomto lze souhlasit s Pippou Norris, která hovoří o demokratickém deficitu EU v souvislosti s teorií voleb druhého řádu. Dovolil bych si tuto

teorii rozvést a zamyslet se nad situací teoretického posílení pravomocí EP za situace, kdy bude nastavení volebního systému pro volby do EP téměř zcela v kompetenci národních států jako je tomu teď. Na příkladu rozdělení Prahy v komunálních volbách jsem ilustroval snahu o ovlivnění výsledků voleb ze strany určitých politických skupin. Proto si dovoluji vyslovit obavu, že neshodnou-li se členské státy na případné úpravě volebního systému která povede k jeho sjednocení nyní, bude to v situaci, kdy bude mít EP teoreticky vyšší pravomoci ještě mnohem složitější. Do hry totiž vstoupí prosazování individuálních zájmů na nejvyšší možné úrovni, což si nebude chtít nechat žádný z pragmaticky uvažujících stranických subjektů nechat ujít.

Dalším významným pojítkem je pak provázanost jednotlivých arén, tedy národní arény s arénou teorie SOE. Z toho plyne, že není možno tyto volby od sebe zcela odloučit, což na základě výše uvedeného platí na příkladu ČR téměř ve 100%. Přesto je obdivuhodné, že teorie z roku 1979 prokázala svoji platnost minimálně na vzorku EU 15. Pokud jsou předpoklady Schmitta správné a dojde ke konsolidaci stranických systémů v zemích EU 10 obdobně jako tomu je v případě dnešních západních zemí, dá se očekávat, že velká část definičních kritérií SOE začne být platná i pro země EU 10. V každém případě stojí před celou politologickou komunitou poměrně zajímavá etapa zkoumání dalších a dalších volebních výsledků států EU 10. Přitom zcela opomím fakt potenciálního rozšíření EU o další kandidátské země, což dodává celé problematice nový rozměr. Je zde tedy poměrně velký potenciál pro budoucí výzkum.

V této oblasti je vhodné přikročit zejména k hlubší komparaci v rámci všech členských států EU v kontextu teorie SOE. Takováto komparace by přitom neměla být pouze povrchním zhodnocením volebních výsledků, nicméně by mělo dojít i ke zohlednění vnitropolitické situace, která významným způsobem do celého procesu zasahuje. Opomíjet by se přitom neměla individuální zjištění, jelikož právě ta mohou být vodítkem v případě obdobného zkoumání u budoucích případných členských států EU.

LITERATURA

BALÍK, Stanislav. Předvolební programy v Evropských volbách. *Reveu Politika*, č. 5, Dostupné online: <http://www.cdk.cz/rp_i.php?pg=clanky&cl=199>

BARTOŇ, Michal: *Volební systém poměrného zastoupení v České republice dle aktuální právní úpravy a v kontextu sněmovních voleb 2002*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Iuridica, 4, 2002, č. 4. s. 9-10.

CAMPBELL Angus. Surge and Decline: A Study of Electoral Change. *The Public Opinion Quarterly*, 1960, č. 3, s. 397-418. Dostupné na <<http://www.jstor.org/stable/2746724>>

CAMPBELL, James E. The Revised Theory of Surge and Decline. *American Journal of Political Science*. 1987, č. 4, s. 965-979. Dostupné na <<http://www.jstor.org/stable/2111231?&Search=yes&searchText=Surge&searchText=Revised&searchText=Decline&searchText=Theory&list=hide&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3DThe%2BRevised%2BTheory%2Bof%2BSurge%2Band%2BDecline%26acc%3Don%26wc%3Don&prevSearch=&item=1&ttl=1599&returnArticleService=showFullText>>

CARRUBA, Cliff, TIMPONE, Richard J. Explaining Vote Switching Across First- and Second-Order Elections: Evidence from Europe, *Comparative Political Studies*. 1995, č. 2, s. 262-264.

DOLEŽAL, Michal: *Vladimír Špidla rezignoval na post předsedy ČSSD i vlády: kabinet podá demisi*. Zpravy.rozhlas.cz, 27.června 2004 [cit. 15.8.2011]. Dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/domaci/_zprava/122696>

FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Evropská unie*. 2. dopl. a aktual. vyd. Brno. Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. s. 324.

HIX, Simon, MARSH, Michael. Punishment or Protest? Understanding European Parliament elections, *The Journal of Politics*. 2007, č. 2, s. 500-507. Dostupné na <<http://www.jstor.org/stable/4622550>>

HLOUŠEK, Vít, KANIOK, Petr *The 2009 European election in the Czech Republic*. EPERN, Election Briefing no. 29. s. 14.

HRICOVÁ, Helena. Česká Republika. In CABADA, Ladislav, HLOUŠEK, VÍT (ed). *Eurovolby 2009: Prostor pro evropeizaci politických stran ve středovýchodní Evropě*. Plzeň, Aleš Čeněk 2009. 265 s.

CHAN, Kenneth. *Central and Eastern Europe in the 2004 European Parliament Elections, A not so European Event*, Working paper, Hong Kong Baptist University, s 24-26. Dostupné na: <<http://www.sussex.ac.uk/sei/research/europeanpartieselectionsreferendumsnetwork/epernworkingpapers>>

CHYTILEK, Roman, ŠEDO, Jakub, LEBEDA, Tomáš, ČALOUD, Dalibor. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009. s. 195-196.

KERNELL, Samuel. Presidential Popularity and Negative Voting: An Alternative Explanation of the Midterm Congressional Decline of President's Party. *The American Political Science Review*. 1977, č. 1, s. 46-66.

KOEPKE, Jason R, RINGE, Nils, The Second-order Election Model in an Enlarged Europe, *European Union Politics*. roč. 7, č. 3, s. 341. Dostupné na <http://users.polisci.wisc.edu/ringe/PDF/KoepkeandRinge_EP-EE.pdf>

LEBEDA, Tomáš. Proporcionalita volebních formulí poměrných systémů. *Sociologický časopis*, 2006, č. 5.

LEBEDA, Tomáš: Teorie reálné kvóty, alternativní přístup k měření volební proporcionality. *Sociologický časopis*, 2006, č. 4.

LINEK, Lukáš. Volební účast. In ŠARADÍN, Pavel, *Volby do Evropského parlamentu v České republice*. Olomouc: Periplum, 2004. 320 s.

LINEK, Lukáš, LYONS, Pat. Účast při volbách do Evropského parlamentu v roce 2004 v České republice, in: LINEK, Lukáš, OUTLÝ, Jan, GÁBOR, T (eds). (2007): *Volby do Evropského parlamentu 2004*. Praha, Sociologický ústav AV ČR 2007. 314 s.

MARSH, Michael. Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections, *British Journal of Political Science*. 1998, č. 4, 606 s.

NORRIS, Pippa. Second-order elections revisited, In: NORRIS, Pippa, REIF, Karlheinz (eds). *Second-order elections*, European Journal of Political Research, roč. 31, č. 1, s. 109-114 Dostupné na: <<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/119153933/PDFSTART>>

REIF, Karlheinz, SCHMITT, Hermann. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework For the Analysis of European Election Results. *European Journal of Political Research*, 1980, č. 3. s. 3-44.

REIF, Karlheinz. National Electoral Cycles and European Elections 1979 and 1984. *Electoral studies*, 1984, č. 3, 246 s.

ROHRSCHEIDER, Robert, CLARK, Nick. *Second-Order Elections versus First-Order Thinking: How Voters Perceive the Representation Process in a Multi-Layered System of the Governance*, Department of Political Science, Indiana University 10-14 s. Dostupné na: <http://www.ees-homepage.net/papers/cadenabbia/rohrschneider_clark.pdf>

ROVNÁ, Lenka. Czech Republic. In LODGE, Juliet. *The 2009 Elections to the European Parliament*. Palgrave Macmillan, 2010, s. 83-84.

RULÍKOVÁ, Martkéta. *The European parliament election in The Czech Republic*. EPERN, Election Briefing no. 9. s. 3. Dostupné na: <<http://www.sussex.ac.uk/sei/research/europeanpartieselectionsreferendumsnetwork/europeparliamentelections>>

SCHMITT, Herman. The European Parliament Elections of June 2004: Still Second-Order? *West European Politics*. roč. 28, č. 3, 666-669 s.

STROUHAL, Ondřej. *Míra proporcionality jako klíčový aspekt úpravy volebního systému do PS PČR: Analýza po roce 2002*. Bakalářská práce, Olomouc 2009. 50 s.

ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. 1. Vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filosofická fakulta, 2008. 161 s.

TAAGEPERA, Rein, SHUGART, Matthew Soberg: *Seats and Votes: The Effects and Determinants of Electoral Systems*. New Heaven, Yale University Press, 1989.

TUFTE, Edward R. Determinants of the Outcomes of Midterm Congressional Elections. *The American Political Science Review*, 1975, č. 3, s. 812 - 825. Dostupné na <<http://www.jstor.org/stable/1958391>>

INTERNETOVÉ STRÁNKY

Dohodnuto. Pohanka a Melčák nechají vládu projít. Novinky.cz, 16.1.2007 [cit. 15.8.2011]. Dostupné na: <<http://www.novinky.cz/domaci/106754-dohodnuto-pohanka-a-melcak-nechaji-vladu-projit.html>>

Důvěra k některým institucím v naší společnosti a k lidem kolem nás [online]. Stem, 21.4. 2004 [cit. 15.8.2011]. Dostupné na: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100349s_po40421.pdf>

Rebelky Zubová a Jakubková opustily poslanecký klub zelených. Idnes.cz, 22. listopadu 2008 [cit. 15.8.2011]. Dostupné na: <http://zpravy.idnes.cz/rebelky-zubova-a-jakubkova-opustily-poslanecky-klub-zelenych-p6b-/domaci.aspx?c=A081122_154249_domaci_cen>

Stále více lidí si myslí, že vláda pracuje špatně [online]. STEM, září 2003 [cit. 15.8.2011]. Dostupné na <<http://www.stem.cz/tisk.php?id=601>>

Stanislav Gross podal demisi. Novinky.cz, 25. dubna 2005. [cit. 15.8.2011]. Dostupné na: <<http://www.novinky.cz/domaci/54827-stanislav-gross-podal-demisi.html>>

Topolánek hledal cesty pro ropu a plyn z Kazachstánu. Novinky.cz, 12. února 2009 [cit. 15.8.2011]. Dostupné na: <<http://www.novinky.cz/domaci/161182-topolank-hledal-cesty-pro-ropu-a-plyn-z-kazachstanu.html>>

Týdeník vlády České republiky. *Volby do Evropského parlamentu*. Dostupné na: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/s/zpravy/vlada/2002/020918.html>>

Vláda Mirka Topolánka padla. Rebelové ji potopili. www.tyden.cz, 23. března 2009 [cit. 15.8.2011]. Dostupné na: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/vlada-mirka-topolanka-padla-rebelove-ji-potopili_11>

1496.html>

Vláda odmítá přehodnotit volební mapu Prahy, jež zvýhodňuje velké strany. Ihned.cz, 11.8.2010 [cit. 15.8.2011] Dostupné na: <<http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-45578050-vlada-odmita-prehodnotit-volebni-mapu-prahy-jez-zvyhodnuje-velke-strany>>

Vondra i Kohout: Předsednictví poškodil pád vlády. www.tyden.cz, 21.června 2009 [cit. 15.8.2011]. Dostupné na: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/cesko-v-cele-eu/vondra-i-kohout-predsednictvi-poskodil-pad-vlady_125613.html>

www.volby.cz <<http://www.volby.cz/pls/ref2003/re13?xjazyk=CZ>>

PRÁVNÍ PŘEDPISY

Aktuální znění: zákon č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů.

Aktuální znění: zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Aktuální znění: zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných čísel a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Legislativa ES / EURATOM: Rozhodnutí Rady 2002/772 ze dne 25. června a 23. září 2002.